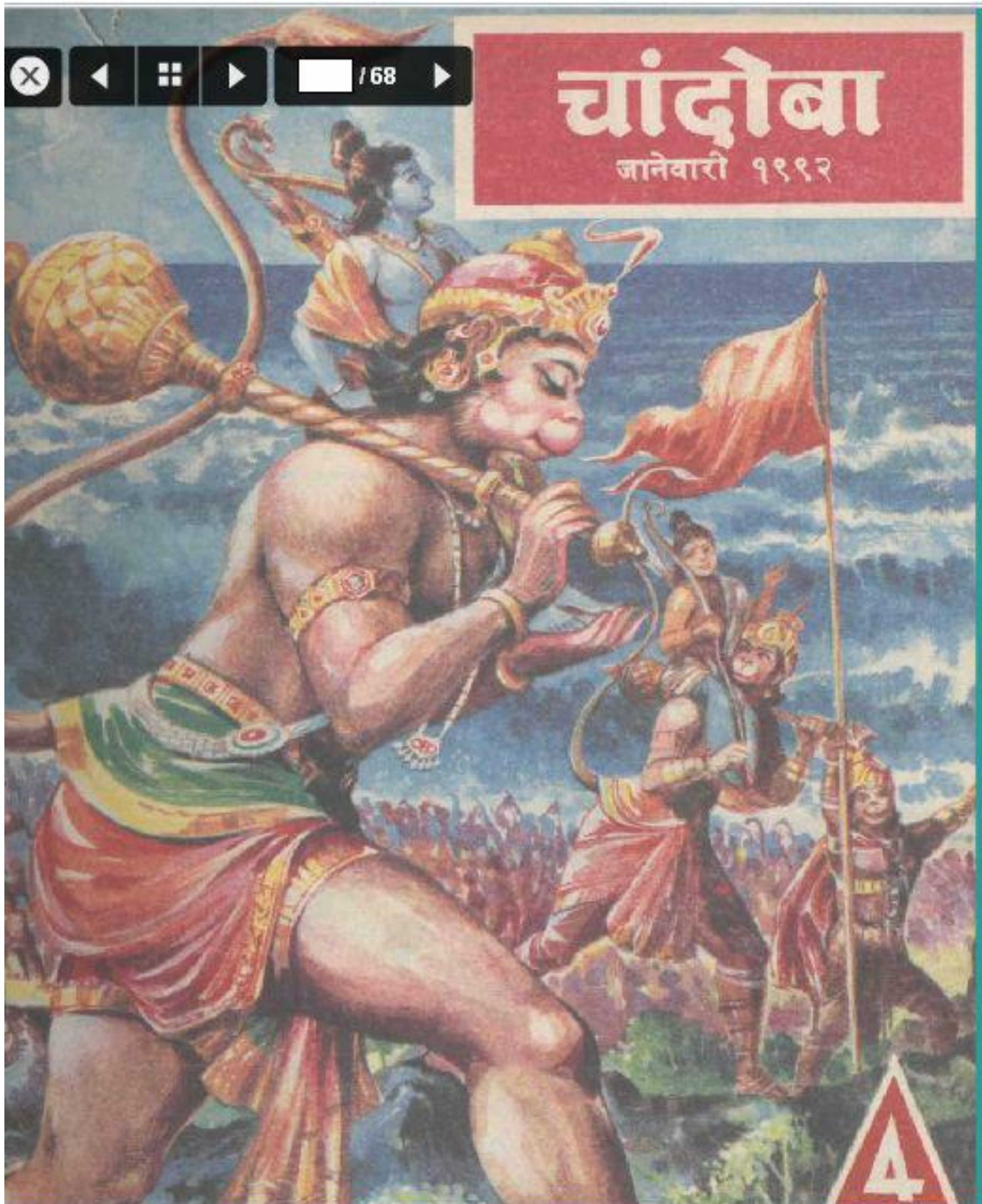
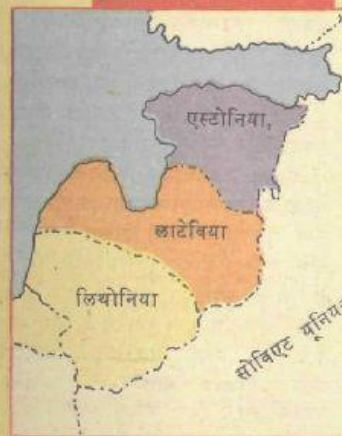
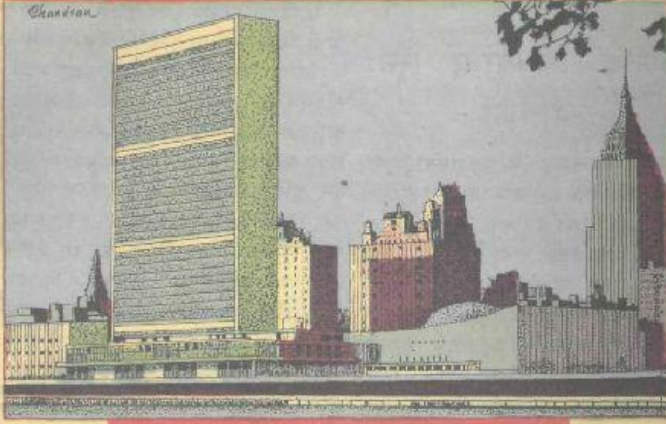

चांदोबा
जानेवारी १९९२

बाल्टिक राज्यांना पुनः स्वातंत्र्य

संयुक्त राष्ट्रसंघाने आपल्या ४६ व्या अधिवेशनात गेल्या १७ सप्टेंबर रोजी सात नव्या देशांना संघाचे सदस्य म्हणून मान्यता दिली. या देशात सोविएट संघातून फुटून स्वतंत्र झालेले खास तीन देश आहेत एस्टोनिया, लाटेविया आणि लिथोनिया. संयुक्त राष्ट्रसंघाचे सदस्य बनलेले अन्य चार देश आहेत–उत्तर कोरिया, दक्षिण कोरिया, पॅसिफिक बेटांचे देश माइक्रोनेशिया आणि मार्शल द्वीप.

सोविएट संघापासून अलग झाल्यावर काही दिवसातच या तीन बाल्टिक राज्यांना संयुक्त राष्ट्रसंघाचे सदस्य बनविण्यात आले. रशियन साम्राज्यात समाविष्ट असलेल्या बाल्टिक देशांना सन १९१७ मधील रशियन राज्य-क्रान्तिनंतर झारच्या अधिकारशाहीतून मुक्ति मिळाली नि ते स्वतंत्र झाले. पण दुसऱ्या विश्व-युद्धानंतर सप्टेंबर १९३९ मध्ये सोविएट नेता जोसेफ स्टालिन आणि जर्मनीचा हुकुमशहा अडाल्फ हिटलर यांच्यातील तहानुसार सन १९४० मध्ये या देशांना सोविएट संघात विलीन होणे भाग पडले. पन्नास वर्षे सोविएट नियंत्रणाखाली राहिलेल्या बाल्टिक राज्यांना आता पुनः स्वातंत्र्य लाभले. सर्वप्रथम लिथोनियाने मार्च १९९० मध्ये आपल्या स्वातंत्र्याची घोषणा केली. ऑगस्ट महिन्यात रशियात झालेल्या विद्रोहामुळे अध्यक्ष गोर्बाचेव्ह जवळ जवळ ७० तास अधिकारावर नव्हते. या संधीचा फायदा घेऊन दुसरे देश एस्टोनिया व लाटेविया या राज्यांनी ही आपले स्वातंत्र्य जाहिर केले. जेव्हा गोर्बाचेव्ह परत आले आणि त्यांनी कारभाराची सूत्रे आपल्या हाती घेतली, तेव्हा बाल्टिक देशांच्या स्वातंत्र्याला त्यांनी अधिकृत संमति दिली. सोविएट संसदेने ६ सप्टेंबर

रोजी बाल्टिक देशांच्या स्वातंत्र्याला मान्यता दिली. अशा रीतीने ५० वर्षांच्या पूर्वीच्या इतिहासाची या देशांबाबत पुनरावृत्ति झाली.

हे सर्व झाल्यावर बाल्टिक देशांनी संयुक्त राष्ट्रसंघात सामिल होण्यासाठी आपली प्रार्थन-पत्रे पाठविली. या देशांची सदस्यता प्रथम सुरक्षा परिषदेनें आणि नंतर विधान परिषदेनें मान्य केली. या देशांना १९१७ ते १९४० पर्यंत तत्कालीन राष्ट्रसंघाचे (लीग ऑफ नेशन्स) सदस्यत्व मिळालेले होते. संयुक्त राष्ट्रसंघाची मान्यता मिळाल्यावर लाटेवियाचे अध्यक्ष अंटोली गार्बानोव्स आपला आनंद प्रकट करीत म्हणाले–"दुसऱ्या विश्वयुद्धानंतर संयुक्त राष्ट्र-संघाने आपले जे मित्र गमावले, ते त्यांना आज पुन्हा मिळाले आहेत!" संयुक्त राष्ट्रसंघाचे अध्यक्ष पेरेज डी कुलर यांनी ध्वजारोहणाच्या उत्सवात भाषण देताना सांगितले की राष्ट्र-संघाने सदस्यतेच्या स्वीकृति बरोबर एक आणखी खास निर्णय घेतलेला आहे.

संयुक्त राष्ट्रसंघात सामिल झालेल्या तिन्ही बाल्टिक देशांच्या अध्यक्षांनी ताबडतोब मागणी केली कि त्यांच्या राज्यांतील रशियन सेना काढून घेतली जावी. या सर्व अध्यक्षांनी सोवियत संघा बरोबर आपले राजकीय संबंध चालू रहावेत हे मात्र मान्य केले. या तिन्ही देशांच्या अध्यक्षांची अशी इच्छा आहे की सोविएट संघाचे उत्तम मित्र बनून त्यांनी प्रगति करावी.

पित्याची इच्छा

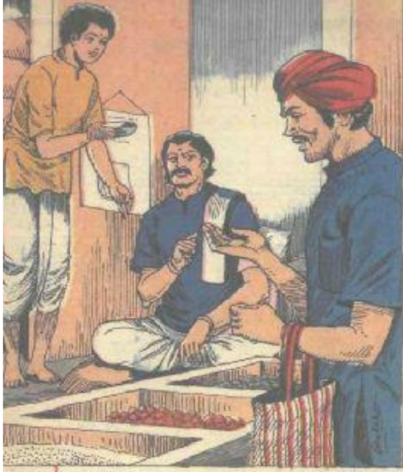
सीतापूर गावात रामावतार नावाचा एक व्यापारी रहात असे. त्याचे एक वाणसामानाचे दुकान होते. दुकानच्या प्राप्तीतून घरखर्च बाहेर पडे, पण इतर व्यापाऱ्यांप्रमाणे चांगली कमाई करून धनवान बनायचे काही त्याला जमले नाही.

रामावतारच्या मुलाचे नाव होते मैथिलीशरण. तो आपल्या पित्याच्याच दुकानात बसून कामधंद्यात मदत करी. आपला मुलगा एक कुशल व्यापारी बनावा, त्याने तरी चांगला पैसा मिळवावा असे रामावतारचे स्वप्न होते.

एकदा शेजारगावचा त्याचा मेहुणा मोहनदास रामावतारकडे आला होता. बोलता बोलता रामावतारच्या मनातली गोष्ट त्याच्या लक्षात आली. तो म्हणाला–"तुम्ही माझं म्हणणं जरा नीट ऐकून घ्या दाजी. मला असं वाटतं की, तुम्हाला व्यापारांतली काही रहस्यं माहीत नाहीत. आमच्या गावात भगवानदास नावाचा एक कुशल व्यापारी आहे. मी शब्द टाकला तर तो आपल्या मैथिलीला आपल्याकडे नोकरीला ठेवेल. तिथे राहून तो व्यापाराचे बारकावे आणि काही ठोकताळे शिकून घेऊन आपली प्रगति करू शकेल. कशी काय वाटते कल्पना माझी?"

रामावतारने या प्रस्तावाला मान्यता दिली आणि दुसऱ्याच दिवशी मैथिलीशरण मोहनदासबरोबर रवाना झाला. गावी पोचल्यावर भगवानदासकडे त्याला घेऊन जाऊन मोहनदास म्हणाला–"शेठजी, हा माझा भाचा मैथिलीशरण! तुम्ही याला आपल्याजवळ ठेवून घेऊन व्यापारातले बारकावे शिकवून द्या. इथून पुढे याची जबाबदारी मी तुमच्यावरच सोपवत आहे."

तारा देशपांडे

एके दिवशी भूषण नावाचा एक ग्राहक भगवानदासच्या दुकानी आला अन् त्याने उत्तम प्रकारच्या उडदाच्या डाळीची मागणी केली. मैथिलीशरणने त्याला चांगली भारी प्रकारची डाळ दाखवली.

पण जरा इकडेतिकडे आणखी पहात भूषण त्याला म्हणाला–"छे! मला याहून चांगली डाळ हवी."

"हीच तर सर्वात उत्तम डाळ आहे. याहून आणखी चांगली डाळ नाही आमच्या-कडे!" मैथिलीशरण उत्तरला.

ते ऐकून भूषण तेथून निघून जाणार, इतक्यात त्याला थांबवून भगवानदास मैथिलीला म्हणाला–"अरे, रात्री तो नवा माल नाही का आला आपल्याकडे? जा आतल्या खोलीत त्या डाव्या कोपऱ्यातल्या पोत्यातली डाळ काढून आण."

आता मैथिलीशरण जी डाळ घेऊन आला ती पाहून समाधानाने मान डोलवत भूषण म्हणाला–"हां, ही छान आहे डाळ!" आणि ती खरीदून तो निघून गेला.

भूषण गेल्यावर मैथिली म्हणाला–"शेठजी, ही दोन्ही उडदाची डाळ एकाच प्रकारची आहे ना? मग हे काय?"

भगवानदास हसून उत्तरला–"अरे, आपल्याकडे येणाऱ्या सगळ्याच गिऱ्हाइकांना काही बरंवाईट समजण्याची बुद्धी नसते. पण त्यांना वाटत मात्र असतं की आपण त्यांना फसवतो. मग ते आपल्याला मोठी अक्कल असल्याचा आव आणतात. अशा लोकांना आपल्या जवळचा एकच माल निरनिराळा दाखवला की ते खूष होतात. कळलं?"

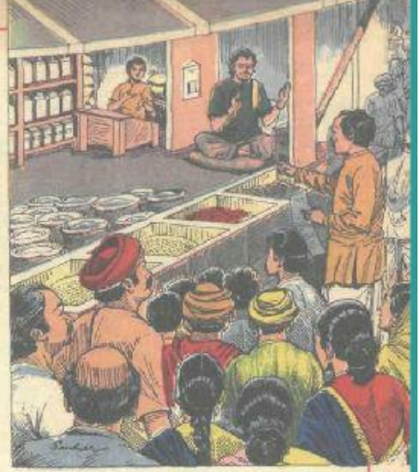
आणखी एकदा असाच गिरिधर नावाचा एक माणूस दुकानात आला. दुकानात अगोदरच गर्दी होती. सर्वच नोकर आपा-पल्या कामात व्यस्त होते. पण गिरिधर आपल्या हातातली यादी मैथिलीशरणला देत म्हणाला–"अरे, मला फार महत्वाचं काम आहे. मला या वस्तु लवकर बांधून दे." आणि तो घाई करू लागला.

पण मैथिलीशरण नम्रपणे त्याला म्हणाला–"तुमच्या अगोदर आलेली गिऱ्हाइकंही बरीच आहेत. तुम्हाला जरा थांबावं लागेल."

गिरीधरला एकदम राग आला अन् तो तेथून जाऊ लागला. पण भगवानदास हसऱ्या तोंडाने त्याला थांबवत म्हणाला–"तुम्ही जरा एक मिनिट थांबा. तुम्हालाच अगोदर माल मिळेल." नंतर जरा बाजूला पाहून तो म्हणाला–"अरे कोण रे तो? अगोदर यांचं सामान बांध पाहू.अन् थांब जरा, यांना आतून गार पाणी आणून दे प्यायला. उन्हातनं आलेले दिसतायत हे साहेब."

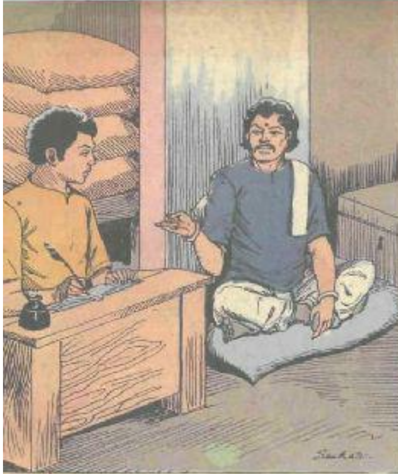
हे ऐकून गिरिधर खूष होऊन तिथेच एका स्टुलावर बसला. त्याच्या अगोदर आलेल्या गिऱ्हाइकांना त्यांचा माल दिला गेल्यानंतरच गिरिधरचे जिन्नस बांधले गेले. पण तोवर तो शान्त बसून होता. नंतर आपला माल घेऊन तो काहीही तक्रार न करता निघून गेला.

मैथिलीशरण आता विचारू लागला–"शेठजी, या गिऱ्हाइकाचं वागणं मला चमत्कारिकच वाटलं. माझ्या बोलण्यावर रागावून तो निघून चालला होता. पण तुम्ही सामान उशीरानेच बांधवून दिलंत तरी त्याने काही तक्रार केली नाही. याचं काय बरं कारण असावं?"

"मैथिली बेटा, अरे काही गिऱ्हाइकांना असं वाटत असतं की आपल्याला जरा स्पेशल वागणूक मिळावी, आपल्याकडेच दुकानदाराने अगोदर पहावे. अशा ग्राहकांना इतर सर्वांसमोर खास वागणूक मिळाली, आपण त्यांना मान दिला, की ते खूष होतात." भगवानदासने मैथिलीशरणची शंका दूर केली. एकदा चित्तरंजन नावाचा माणूस दुकानात आला. सामान ताब्यात घेतल्यावर तो म्हणाला कि "पैसे एका आठवड्यानंतर पाठवून देईन." मैथिली लगेच त्याचे नाव खाते-वहीत लिहू लागला.

पण भगवानदास त्याला एकदम म्हणाला–"अरे, या चित्तरंजनजींसारख्या

बड्या माणसांची उधारी वहीत लिहायची काही गरज नाही. ते आपण होऊन येऊन पैसे देऊन जातील बघ."

चित्तरंजन आनंदाने निघून गेला. त्याबरोबर शेठजी मैथिलीला म्हणाले–"हं, आता चित्तरंजनजींची उधारी लिहून टाक आपल्या वहीत."

आश्चर्याने मैथिलीशरण म्हणाला–"असं का म्हणता शेठजी? आत्ताच तर म्हणालात ना, कि नाव लिहायची काही जरुरी नाही? मग त्याच्यासमोर असं बोलून आता मला लिहायला का सांगता?"

यावर हसत शेठजी म्हणाले–"व्यापारात कुणावर एका मर्यादेबाहेर विश्वास ठेवू नये. पण देखावा मात्र करावा लागतो. चित्तरंजनसारख्या माणसाच्या प्रामाणिकपणावर आपण विश्वास दाखवला की तोही प्रमाणिकपणाला बांधला जातो. पण त्याची जर अशी समजूत झाली की आपण विसरून जाऊ, तर अशा वेळी खाते-वहीचा उपयोग होतो."

एक वर्ष निघून गेले. भगवानदास मैथिलीशरणला म्हणाला–"तुला मी व्यापारातले बरेच बारकावे शिकवून दिले आतापर्यंत. आता फक्त एकच शिकवायचं राहिलंय. ते म्हणजे उधारीची वसुली. ते ही शिकलास म्हणजे झालं. श्रियालकडून आपले शंभर रुपये येणं आहेत. जाऊन ते वसूल करून आण बरं."

नंतर मैथिलीने दोन-तीनदा जाऊन श्रियालकडे पैशांची मागणी केली. पण तो दाद देईना. पैसे मिळतील याचा भरोसा वाटेनासा झाला. तरीही एकदा तो आणखी काही माल घ्यायला दुकानवर आलाच. तेव्हां रागाने मैथिली त्याला म्हणाला–"मागची वसुली होईपर्यंत आता तुम्हाला काही उधारी मिळणार नाही."

पण इतक्यात भगवानदास मधेच म्हणाला–"श्रियाल, तुला हवा तो माल आत्ता घेऊन जा, अन् एकदा सर्व उधारी चुकती करून टाक. तुझे पैसे जाताहेत कुठं? हं, तुझ्या मुलीचं लग्न ठरल्याचं ऐकलंय! ही उधारी परत केलीस तर लग्नाच्या वेळी हवा तेवढा माल उधार घेऊन जा बरं का!"

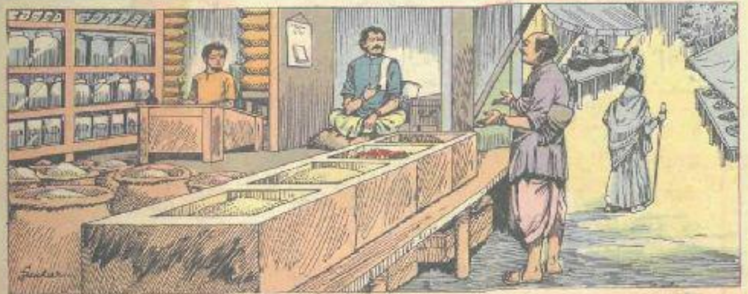
भगवानदासच्या आश्वासनामुळे चारच दिवसात येऊन श्रियालने उधारीची सारी रक्कम जमा करून टाकली. नंतर एक आठवड्याने मुलीच्या लग्नासाठी सामान घ्यायला तो जेव्हां दुकानात आला तेव्हां भगवानदास त्याला म्हणाला–"हल्ली व्यापार काही पूर्वीसारखा बरा चालत नाही माझा. त्यामुळे यावेळी मी तुला काही उधारीने माल देऊ शकणार नाही; गैरसमज नको करून घेऊस. तू आणखी एकाद्याकडे प्रयत्न करून पहा."

यावेळी खूपसे सामान घेण्याचा श्रियालचा विचार होता. पण भगवानदासचे बोलणे ऐकून त्याचा चेहरा पडला. आपल्या मनातलं काळंबेरं भगवानदासने ओळखल्याचे त्याला कळून चुकलें, अन् तो मुकाट्याने तेथून निघून गेला.

आश्चर्याने आपणाकडे पहात असलेल्या मैथिलीला शेठजी म्हणाले–"खरं पहाता श्रियालकडे पैसा कमी नाहीय. पण उधार नेऊन सामान हडप करायची वाईट खोड आहे त्याला. अशा माणसांना संधी साधून असाच धडा शिकवायला हवा."

अशा प्रकारे आणखी काही दिवस गेल्यावर मैथिलीशरणला आपल्याजवळ बसवून घेऊन भगवानदास मोठ्या प्रेमाने त्याला म्हणाला–"आता तू व्यापारांतल्या सगळ्या खुब्या, सर्व रहस्यं शिकला आहेस. आता आपल्या घरी जाऊन वडिलांचा धन्दा तू स्वतःच्या हाती घे."

कृतज्ञतेने भगवानदासच्या पाया पडून मैथिलीशरणने त्याचा आशिर्वाद घेतला आणि आपल्या गावी जाऊन पित्याचा व्यवसाय त्याने आपल्या हाती घेतला. आता त्याच्या हातून व्यापाराची चांगली भरभराट झाली. अशा प्रकारे मैथिलीने आपल्या पित्याची इच्छा पूर्ण केली.

धोक्याची आगाऊ सूचना

सुदीप त्या ऑफिसमधे नव्यानेच नोकरीला आला होता. नोकरीच्या पहिल्याच दिवशी, तेथे आधीपासून काम करणारा सुरेश त्याला एकान्तात म्हणाला–"हे बघ सुदीप, ही जागा तुला नवखी आहे. इथल्या लोकांशी जरा संभाळूनच वाग. जरा कुणाजवळ पैसे दिसले की बास, लगेच उधार मागायला लागतात! एकदा का पैसे दिले, की संपलंच! ते वसूल करायला फार त्रास होतो! माझं हे बोलणं नीट लक्षात ठेव हं!"

इथपासूनच सुदीप आणि सुरेश यांच्यातली मैत्री वाढू लागली. पहिली तारीख आली अन् सुदीपने सुरेशची सूचना लक्षात ठेवून निश्चय करून टाकला, कि कोणी उधार पैसे मागितले तर मुळीच द्यायचे नाहीत. पण बरेच दिवस गेले, तरी त्याच्याकडे कोणीच उसने पैसे वगैरे मागितले नाहीत.

एक दिवस सुदीप अन् सुरेश काही खरेदीसाठी बरोबरच बाजारात गेले. सुरेशने काही सामान घेतले. पण बिल देताना त्याला पन्नास रुपये कमी पडू लागले.

सुरेश सुदीपला म्हणाला–"आता मला यातलं काही सामान कमी करावं लागेल. तू जरा मला पन्नास रुपये दे न. उद्या सकाळी ऑफिसात आल्याबरोबर तुझे पैसे देउन टाकीन मी."

सुदीपने चटकन आपल्या खिशातून पन्नासची नोट काढून आपल्या प्रिय मित्राला दिली. पण नंतर बरेच दिवस सुरेशने त्याचे पैसे परत दिलेच नाहीत. शेवटी एक दिवस सुदीपने त्याला पैशांबद्दल विचारले.

यावर सुरेश म्हणाला–"मी तर तुला अगोदरच सुचवलं नव्हतं का, कि कुणाला उसने पैसे दिलेस तर लवकर वसूल होणार नाहीत? आता काही दिवस वाट पहा; माझ्याकडे तुला देण्यासारखे पैसे जमले, की परत करीन मी तुझे पन्नास रुपये!"

–प्रकाश परांजपे

[९]

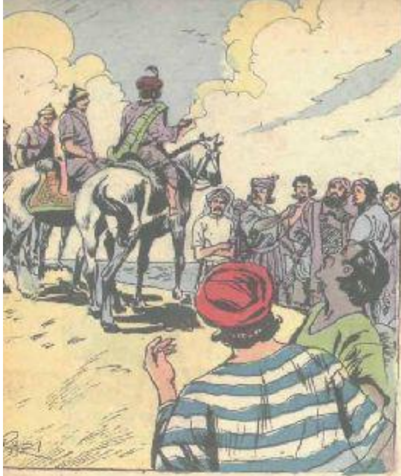
[पूर्वकथा : अपूर्व हा यंत्राच्या मार्फत निर्माण झालेला एक विचित्रसा मानव. त्याने समीरच्या मदतीने समुद्री चाच्यांच्या तावडीत सापडलेल्या पाच मुलांना वाचवले. चाच्यांची आणखी एक टोळी लपवलेला खजिना पळवून नेण्यासाठी शिलाद्वीपावर पोचली. तेथे पोचल्यावर ते चोर दारूच्या नशेत बेहोश पडलेले असताना अपूर्व, समीर व त्या पाच मुलांनी मिळून खजिना नावेत घातला व ते परत फिरले. —पुढे वाचा |

नावेत बसून मुलं किनाऱ्याकडे निघाली.

दुष्ट समुद्री चाच्यांना पकडून देऊन राजाकडून शाबासकी मिळवलेला समीर अन् त्याचे मित्र पुन्हा कसल्याशा कामगिरीवर समुद्रात गेले असल्याची खबर ऐकून आसपासच्या गावचे कैक लोक सागरकिनाऱ्यावर जमून त्यांच्या परतण्याची वाटच पहात होते.

दुरून नाव येताना पाहून त्यांच्या उत्साहाला भरतं आलं. ते सर्व आरडा-ओरडा करू लागले–"अरे, पहा, तो पहा समीर, ती पहा इतर सारी मुलं!" नंतर त्यातली काही उत्साही माणसं ही खबर पोचवण्यासाठी गावाकडे धावली.

सागर किनारी थोड्या अंतरावर एक सुंदरसा बगीचा आणि त्याच्या मधोमध

एक इमारत होती. बाग फुलझाडं नि फळांचे वृक्ष यांनी भरून गेला होता. बागेत एक कारंजं थुई-थुई उडत राही. बागेची निगा राखणारा माळी आणि रखवालदार या झाडांवर पुत्रवत् प्रेम करीत. कोणाला झाडांला हात लावू देत नसत. फुलं झाडावरच सुकून जात नि फळं म्हणजे आसपासच्या पक्षांना मेजवानी! विश्रान्ती-साठी राजा कधीकधी तिथे येऊन रहात असे. आताही राजा नेमका तेथे आलेला होता. राजालाही ठाऊक झालं की ती साहसी मुलं पुन्हा समुद्रावर गेली होती, अन् आता ती परत येत आहेत. त्या मुलांबद्दल, विशेषत: समीरबद्दल राजाला विशेष प्रेम वाटे. त्यामुळे त्यालाही मुलांना भेटायची इच्छा होती. तो ताबडतोब घोड्यावर स्वार होऊन समुद्रकिनारी पोचला. त्याच्या-मागोमाग त्याचे सुरक्षा-सैनिकही होतेच. त्याच गर्दीत सर्व मुलांचे आईबाप अन् अन्य खेडूतही होते. राजाला पाहून नमस्कार करत सर्वांनी त्याला वाट करून दिली. समुद्र-किनाऱ्यावर राजासाठी छोटा शामियाना उभारला गेला. आसपासचे लोक शिस्तीने वागू लागले. पाळीपाळीने येऊ लोक राजाचे दर्शन घेऊन जाऊ लागले. किनाऱ्यावर पाहण्यासारखे सुंदर दृश्य दिसू लागले.

"मुलं आत्ता कोणत्या कामगिरीवर गेली होती, याबद्दल तुम्हाला काही माहिती आहे?" राजाने जनतेला उद्देशून विचारले.

"नाही महाराज!" लोकांच्यात उभ्या असलेल्या गाव-प्रमुखाने उत्तर दिले.

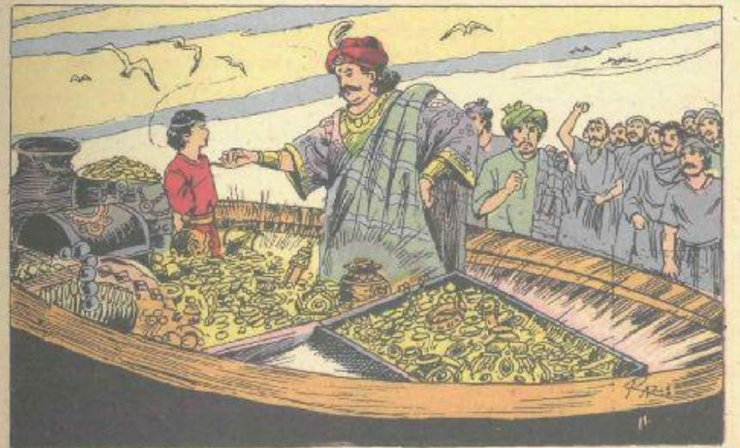
नावेच्या कडेवर बसलेल्या अपूर्वने किनाऱ्यावरच्या राजा आणि इतरेजनांना ओळखले. तो समीरला म्हणाला–"आता मी चलतो. पुढील काम तू व्यवस्थितपणे करशील याची मला खात्री आहे. खजिन्याची काळजी घ्यायला राजा समर्थ आहे. आपली काळजी दूर झाली. तू राजाला सांग, की या खजिन्याचा उपयोग गरीब प्रजेचे हाल कमी करण्यासाठी केला जावा."

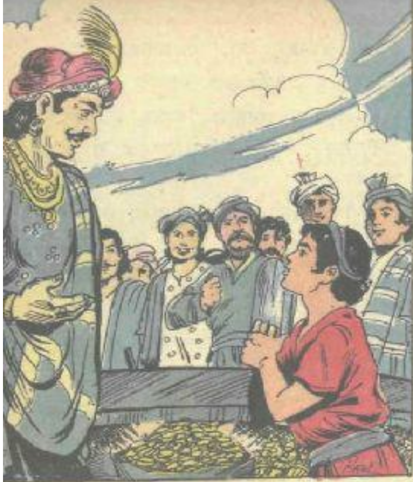
समीरने भक्तिपूर्वक अपूर्वला नमस्कार केला. पण आपल्यापासून दूर होताना त्याला दु:ख होत आहे, हे जाणून अपूर्व त्याला म्हणाला–" मित्रा, धैर्य सोडू नकोस. सर्व काही चांगलंच होईल. खजिना हाती आल्याच्या आनन्दात त्या शिलाद्वीपावर बेशुद्ध असलेल्या डाकूंना विसरू नकोस. त्यांना तसंच सोडलं तर तहानभुकेनं मरून जातील बिचारे! ते डाकू असले तरी माणसच आहेत. सुसंस्कारांच्या अभावी बिचाऱ्यांनी डाकुगिरीचा व्यवसाय पत्करला. ते सन्मार्गी लागतील असा प्रयत्न व्हायला हवा. त्यांना तहान-भुकेने मरू देणे केव्हा ही योग्य नाही. त्यांना वाचवण्याबद्दल राजाला विनन्ती कर."

इतके बोलून त्या माशांपैकी एका डॉल्फिनवर अपूर्वने उडी मारली अन् तो मासा अपूर्वच्या मनातला विचार ओळखून नावेपासून दूर होऊन किनाऱ्याकडे झेपावू लागला.

नदीचे पाणी जेथ सागराला मिळत होते, तेथे नाव पोचली. तिथे लाटा कमी असल्यामुळे पाणी शान्त होते. तिथे नाव सुरक्षितपणे किनाऱ्याला लावणे सहज शक्य होते. काही सशक्त लोक पाण्यात उतरून नाव किनाऱ्याकडे आणू लागले.

राजाला नमस्कार करून, आपण खजिना मिळवल्याची हकिकत समीरने निवेदन केली. राजाने स्वत: नावेजवळ जाऊन पाहिले. मोठमोठ्या पेटाऱ्यातले

ते सोन्याचे दागिने आणि चान्दीची नाणी वगैरे पाहून त्याच्या आश्चर्याला पारावार राहिला नाही. समीरने सुचवल्यावरून राजाने कबूल केले की या धनाचा उपयोग गरीबांसाठीच केला जाईल. प्रत्यक्ष त्याचा उपयोग कसा केला जावा याबद्दलही समीरनेच सूचना द्याव्या असेही राजाने त्याला सांगितले. गरीबांसाठी खजिन्याचा उपयोग कसा करावा याबाबत समीरच्या डोक्यात अनेक कल्पना येऊन गेल्या. पण त्यांबाबत आता राजाशी बोलण्याची ही वेळ नव्हती.

"महाराज, तूर्त हे धन आपल्या विश्रामगृहातच सुरक्षित ठेवावे. या धनाच्या सदुपयोगाच्या बाबतीत आपण नंतर विचार करू." समीरने सुचवले.

"ठीक आहे, तसेच करू." राजा म्हणाला.

"आणखी एक खास विनन्ती आहे महाराज." समीर नम्रतेने बोलला.

"हां बोल!" राजाने आश्चर्याने विचारले.

"शिलाद्वीपवर अडकलेल्या त्या डाकूंना इकडे किनाऱ्यावर आणायला हवं प्रभु!" समीरने सुचवले.

"कां? तिथेच राहू देत की त्यांना! आपोआप त्यांना चांगली शिक्षा होईल!" राजा म्हणाला.

"मरून जातील ते तिथे महाराज. डाकू झाले म्हणून काय झालं? शेवटी माणसंच आहेत ना ती!" समीर कळवळला.

"पण तिथून आणलं तरी इथे त्यांना मृत्युदंड द्यावा लागणार नं? कित्येक बिचाऱ्या निर्दोष लोकांना छळून त्यांचा खून करणाऱ्या त्या राक्षसांना यापेक्षा आणखी उत्तम शिक्षा दुसरी ती काय असणार?......पण ठीक आहे. तुझ्या इच्छेनुसार प्रथम त्यांना इथे आणू अन् मग व्यवस्थित न्यायनिवाडा करून त्यांना उचित शिक्षा देऊ." असे म्हणून राजाने आपल्या अंगरक्षकांपैकी एकाला लगेच राजधानीकडे पिटाळले.

यानंतर राजाश्रेने सारा खजिना विश्रामगृहात पोचता झाला.

दुपारपर्यंत पन्नास शिपाई आणि दोन मोठमोठ्या नावा निघायला तयार झाल्या. वाट दाखवण्यासाठी समीर आणि त्याचे पाच मित्रही निघाले. मुलं आणि सेनापती त्या डाकूंच्याच नावेत बसले. ही नाव पुढे आणि मागोमाग शिपायांच्या दोन नावा कामगिरीवर निघाल्या. सर्वजण पहाटेच्या सुमारात शिलाद्वीपावर पोचले. नावा कुठे बांधायच्या हे समीरने दाखवले. तेथून अगदी थोड्याच अंतरावर मोठमोठे खडक होते.

अचानक एक मोठा पत्थर उडून सेनापतीजवळ येऊन पडला. पटकन उडी मारून बाजूला होत सेनापती म्हणाला–"ते मूर्ख आपल्यावर हल्ला करू पहात आहेत." अन् खडकांच्या दिशेला तोंड करून तो ओरडला–"तुम्ही कितीही झगडलात तरी आमच्या हातून वाचू शकणार नाहीत! तुम्ही फक्त पाच आहात आणि आम्ही आहोत पन्नास! माझं ऐका, आत्मसमर्पण करा म्हणजे तुम्हांला शिक्षाही काही कमी मिळेल. पण आम्हाला विरोध करू पहाल तर

मृत्युदण्डच तुमच्या नशिबी येईल." गंभीर आवाजातलं सेनापतीचं हे आव्हान ऐकूनही एका मागोमाग एक दगड हवेतून सरसर येतच राहिले. "हं, आता फेका दगड कसे फेकता ते!" असे म्हणून सेनापतीने शिपायांना आज्ञा दिली आणि त्यांनी तावडतोब त्या दिशेने बाणांचा वर्षाव केला. बस, पत्थरफेक तावडतोब थांबली.

सेनापती समीरला म्हणाला–"तू आणि तुझे दोस्त या नावेतच लपून रहा. त्या डाकूंच्या नजरेला मुळिच पडू नका. आम्ही त्यांना पकडून आणतो. आणि तो स्वत: नावेतून उतरला.

सेनापतीने पुन्हा एकदा आत्मसमर्पण करण्याबद्दल ओरडून आव्हान दिले पण चोरांकडून काहीच उत्तर आले नाही. शिपायांनी उंच उंच खडकांवर चढून पाहिले, पण त्या पाच डाकूंचा कुठेच पत्ता नव्हता!

"कुठल्यातरी गुहेत लपले असतील ते." असे म्हणून आणखी दहा शिपायांना तेथेच प्रवेशाशी पहाऱ्याला ठेवून सेनापतीने बाकी चाळीस शिपायांचे पाच-पाचांचे गट बनवले. नंतर सेनापतीने त्यांना गटागटाने सर्व गुहा तपासून पहायला सांगितले.

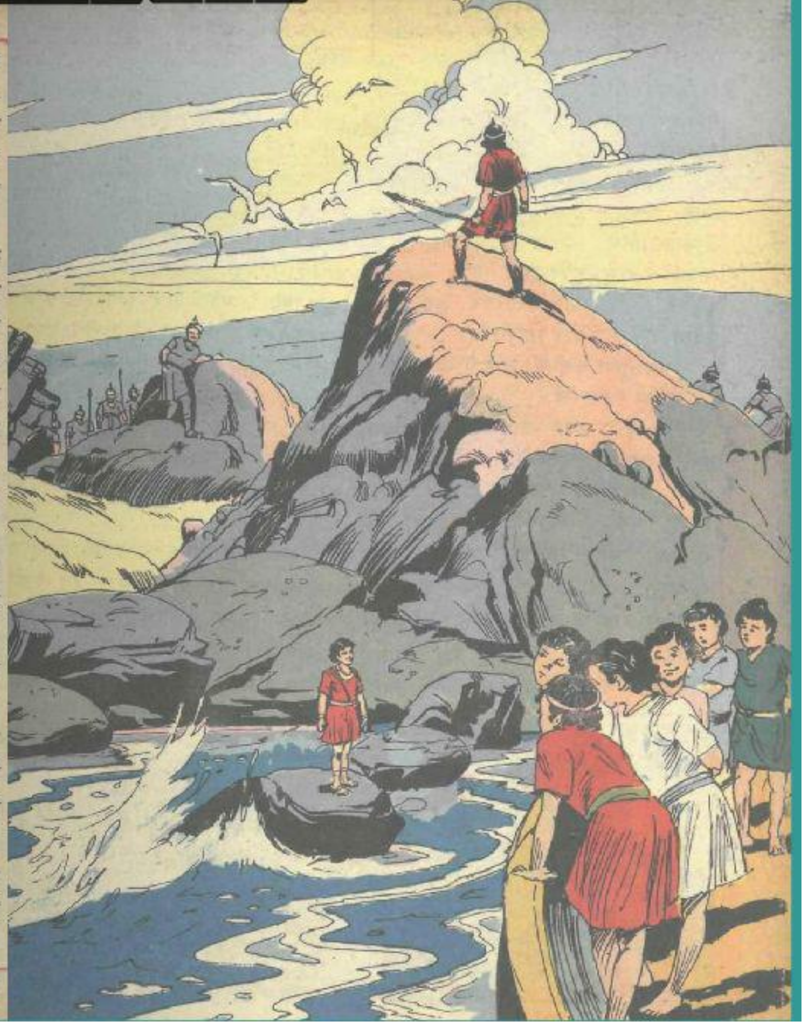
समीर व त्याचे मित्र उत्सुकतेने हे सर्व पहात होते.

"समीर!" एक मृदु आवाज ऐकून समीर एकदम आश्चर्याने तिकडे पाहू लागला.

एका शिळेवर हसत उभा असलेला अपूर्व त्याला दिसला.

"अरे, ते डाकू पूर्वेकडच्या बाजूच्या गुहेत. सेनापतीला तावडतोब तिकडे जायला सांग समीर. उशीर नको उगीच." अपूर्वने त्याला सांगितले.

मोठ्या उत्साहाने समीरने नावेवरून खाली उडी मारली आणि तो सेनापतीकडे पळत सुटला.

"अरे, मी तुला नावेतच बसून राह्यला सांगितलं होतं नं? इकडे येणं धोक्याचं आहे बेटा!" सेनापतीने त्याला दटावले.

"तुमचं म्हणणं अगदी बरोबरच आहे. पण तुम्हाला एक खास गोष्ट सांगायसाठीच यावं लागलं मला. ते पाचही डाकू पूर्वेकडील गुहेत लपलेले आहेत. शिपायांना तिकडे शोधायला सांगा ना!" समीर म्हणाला.

"पण तुला कसं कळलं हे?" सेनापतीने आश्चर्याने विचारले.

"आम्ही प्रथम डाकूंच्या तावडीतून कसे वाचलो? खजिन्याचा पत्ता आम्ही कसा लावला? तशीच ही बातमीही मला कळली ते सगळं मी तुम्हाला नंतर सांगेन." समीर हसत म्हणाला.

समीर खरेच बोलत आहे, हे सेनापतीने जाणले आणि त्याने दहा शिपाई तिकडल्या गुहेकडे पाठवले. तिथे स्वतः पोचून सेनापति आव्हान देत म्हणाला–"आता तरी निदान आत्मसमर्पण कराल काय? का मरायचीच इच्छा आहे तुमची?"

"मरायचं? कोणी मरायचं हे काळच सांगेल आता. गुहेत कोणी पाय तरी ठेवून बघा! यमसदनालाच जाल नं!" डाकूंचा सरदार उत्तरला.

इतक्यात गुहेत एक भयानक आवाज उमटला. "ही गुहा विषारी नागांनी भरलेली आहे. एक मिनिटही इथे थांबाल तर स्वतःच जाल यमसदनाला!"

सापांपेक्षाही त्या भुताटकीसारख्या आवाजाचीच चोरांना भीती वाटली. थरथर कापतच ते गुहेबाहेर पडू लागले.

"आम्ही आत्मसमर्पण करीत आहोत." सरदार म्हणाला. दोन्ही हात वर उचलून एक-एक डाकू बाहेर पडला आणि शिपायांनी त्या प्रत्येकाचे हात मागे पकडून बांधून टाकले. (क्रमशः)

राजलक्षण

दृढनिश्चयी विक्रम त्या झाडाकडे गेला, फान्दीवरून प्रेत उतरवून त्याने ते आपल्या खान्द्यावर टाकले आणि नेहमीप्रमाणे मौन धारण करून तो स्मशानाची वाट चालू लागला. तेव्हां त्या प्रेतात रहाणारा वेताळ म्हणाला–"राजा, अशा अवेळी; या भयानक स्मशानात तू प्राणपणाने जी मेहनत करत आहेस ती खरोखरच प्रशंसनीय आहे. चांगलं-वाईट, उचित-अनुचित ओळखण्याची पात्रता नसणारी माणसं नेहमीच अगदी विनासायास हाती आलेली संधी गमावून बसतात. तुझा हेतु सफल होण्याच्या ऐन वेळी तुझ्या हातून अशी चूक घडू नये, म्हणून तुला सावध करण्यासाठी एका लाकुडतोड्याची मुलगी उषा हिची गोष्ट सांगतो. नीट लक्ष देऊन ऐक ती. तुझे हे कष्ट विसरायलाही मदत होईल त्यामुळे!" आणि वेताळ गोष्ट सांगू लागला–

वेताळाच्या गोष्टी

"पहाडगंज गावाच्या आसपास पसरलेल्या जंगलात एक लाकुडतोड्या आपल्या झोपडीत रहात असे. त्याच्या मुलीचं नाव होतं उषा. बिचारीची आई तिच्या लहानपणीच देवाघरी गेली होती. त्यामुळे घरातलं कामकाज पाहून ती आपल्या बापाचीही काळजी घेई. तिची आजी तिथल्याच आणखी एका निराळ्या जंगलात रहात असे. आजोबा वारल्यानंतरही आजी आपल्या मुलाकडे न जाता आपल्या झोपडीत एकटीच रहात असे.

एकदा आपली मैना, सुदारपक्षी नि बया यांना घेऊन उषा आजीला भेटायला आली. आजीने विचारले–"फार दिवसांनी आठवण झाली तुला आजीची?"

"काय करू ग आजी! मी नसले तर बाबांसाठी स्वयंपाक कोण करणार? त्यांनाही त्रास होतो की नाही? माझा आपला जीव दोन्हीकडे अडकतो बघ!" उषा उत्तरली.

"तुझं म्हणणं बरोबर आहे उषा! बरं, तुझे बाबा कसे आहेत? तुझ्या लग्नाचं काही बघताहेत, की तेही माझ्यावरच सोडलंय त्यांनी?" आजीने हसत विचारले.

"हो तर! तुझ्यावर सोपवलं असतं, तर जंगलातल्या एखाद्या अस्वलाबरोबर, किंवा माकडाबरोबर केव्हांच लग्न लावून टाकलं असतंस की माझं!" उषानेही हसतच आजीची टिंगल केली.

घरातल्या पहिल्याच खोलीतल्या तीन जुन्या खाटा पाहून उषाने आश्चर्याने आजीला विचारले–'काय ग आजी, आजोबांच्या या खाटा माळ्यावरून खाली कशाला काढल्या?"

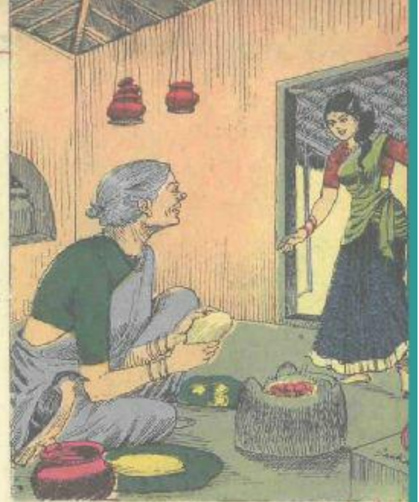
"ती एक गोष्टच आहे लांबशी. तू अगोदर अंग धुवून घे, गरम गरम भाकरी खा, अन् मग सांगीन ती गोष्ट मी तुला." म्हातारी म्हणाली.

स्नान उरकून आजीजवळच बैठक मारून उषा भाकरी खाऊ लागली, तेव्हां आजीने आपली गोष्ट सुरू केली.

आपल्या देशाच्या राणीच्या पोटी एकाच वेळी तिळं जन्मलं, अन् राणी मात्र मरून गेली. राजाने त्या तीन मुलांची जय, अजय आणि विजय अशी नावं ठेवली. या तीन्ही मुलांनी सर्व तऱ्हेच्या विद्या प्राप्त केल्या अन् आता त्यांचं सिंहासनावर बसायचं वय झालंय. राजाही अलिकडे आजारी असतो, त्याला आता वाटतंय की राज्यकारभाराची जबाबदारी तिघांपैकी कोणीतरी स्वतःवर घ्यावी. पण राजकुमारांपैकी कोणीच त्यात फारसं लक्ष घालायला तयार नाही. आत्ताच सिंहासनावर बसायची कोणाचीच इच्छा नाहीय. त्यामुळे राजा मात्र फार निराश झालाय.

राजाने त्यांना सांगितलंय की, तिघांपैकी पहिल्याने जो लग्न करील, त्याला राज्य मिळेल. विवाहाच्या इच्छेनं का होईना, पण एक तरी मुलगा राज्यकारभार हाती घेईल, अशी राजाची अपेक्षा. पण त्याचाही उपयोग झाला नाही. 'आपल्याला अजून कोणतीच मुलगी पसन्त पडली नाही' असं सांगून ते लग्नाचं टाळत राहिले आहेत. जवळजवळ सर्वच राज्यांच्या राजकन्यांना त्यांनी नकारघंटा वाजवलीय.

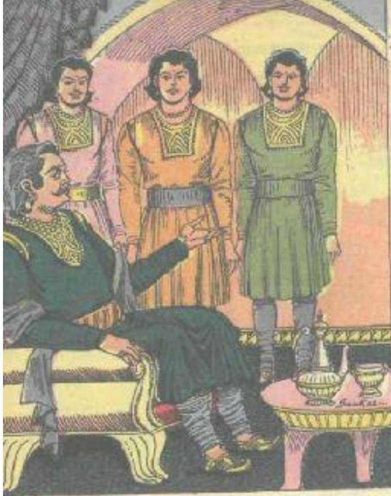
राजाने आता आणखी एक उपाय योजला अन् तो म्हणाला–"तुम्हीच आपल्या पसन्तीची मुलगी शोधा. लक्षात ठेवा, जो अगोदर लग्न करील तोच या देशाचा राजा बनेल."

राजकुमार हल्ली रोज मुलगी पहायच्या मिषाने बाहेर पडतात अन् दुपारपर्यंत या जंगलात पोचतात. संध्याकाळपर्यंत ते इथे आपल्या घरात बुद्धिबळं खेळतात, नंतर चांगली झोप काढतात, रात्र झाली की पुन्हा राजधानीला जातात.

राजपुत्रांची ही गोष्ट ऐकून उषा आजीला म्हणाली–"हे बरंय! म्हणजे रोज त्या तिघांना अन्न शिजवून घालता–घालताच तू अशी वाळून वाळून बारीक झालीयस ना?"

"घे! तसं नाही ग! जेवण ते बरोबर बांधून आणतात. त्यामुळे उलट मला स्वतःसाठीही काही शिजवायची जरूर पडत नाही बघ." म्हातारीने नातीला सांगितले.

"बरं ठीक आहे. त्यांच्याबद्दल आणखी काही सांगणार असशील, तर ते उद्या सांग. मला आता झोप आलीय. बरीच रात्र झाली." उषा म्हणाली.

नंतर उषा एका खाटेवर झोपली. पण तिला तिथे जराही झोप येईना. त्या जुन्या खाटेत खूपसे ढेकूण होते. रात्रभर बिचारी या कुशीवरून त्या कुशीवर वळत राहिली, पण झोप मात्र मुळीच आली नाही तिला!

दुसऱ्या दिवशी पहाटेच उठून उषाने आजीला विचारले—"आजी, अग ते खरो-खरीचे राजपुत्रच आहेत, का दगडाची माणसं आहेत? ढेकूण भरलेल्या या लाकडी फळ्यांच्या खाटांवर त्यांना झोप लागते तरी कशी?"

"राज्याच्या जबाबदारीपेक्षा त्यांना हे ढेकणांच चावणं जास्त सुसह्य वाटत असेल!" तोंडाचं बोळकं पसरत म्हातारी बोलली.

मैनेने जेव्हां ऐकलं की उषाला रात्री झोप आली नाही, तेव्हां खाटेतले ढेकूण वेचून काढायचे काम तिने सुतारपक्षावर सोपवलं आणि नंतर मऊ गवताची गादी त्यावर पसरायचे काम तिने बयाला सांगितले.

तीन-चार तासातच सुतार अन् बयाने आपापली कामें मोठ्या उत्साहाने पार पाडली. या अवधीत उषाने घराची साफसफाई केली, कोळीष्टकं अन् बुरशी वगैरे काढून टाकून घराचे छतही तिने चकचकीत करून टाकले. नंतर बागेतून फुले आणून सगळ्या खोल्या सजवल्या आणि खिडक्यांना पडदे लावून टाकले. दुपारी तीनही राजपुत्र घोड्यांवर स्वार होऊन आले.

त्यांना पाहताच मैना म्हणाली—"चल, चल. आतल्या खोलीत पळ. पुरुषमाणसं आलियत." आणि तिने उषाला आत पाठवून दिले.

घरात शिरल्याबरोबर सर्व फरक राज-पुत्रांना जाणवला आणि आश्चर्याने त्यांनी विचारले—"अरे, या जुन्या घराचा हा कायापालट कुणी केला आजीबाई?"

"माझी नात उषा आलीय न इथे, तिचंच काम आहे हे सारं!" म्हातारी अभिमानाने उत्तरली.

"घर इतकं छान सजवणारी तुझी ही नात पाहिलीच पाहिजे." जय म्हणाला. व्यवस्थितपणे सजवलेली घरं माला फार आवडतात.

"इतकी घाई नको युवराज, आमच्या उषाला पहायला माणसानं भाग्यवान असावं लागतं." खिडकीत बसलेली मैना पटकन बोलली.

मैनेचे हे बोलणे ऐकून तीन्ही राजकुमार हसू लागले. त्यांना ते बोलणं फार आवडलं राजपुत्रांनी खाण्याचे जे पदार्थ आणले होते, ते आजीने उषाच्या हाती दिले. उषाने ते पदार्थ चाखून पाहिले आणि तिने राज-पुत्रांसाठी सातूचे एक पक्वान्न बनवून पाठवून दिले. राजपुत्रांनी सातू कधी पाहिलाही नव्हता. त्यांना गरीबांचा तो पदार्थ फारच आवडला. ते म्हणाले—"वा! काय रुचकर आहे हा पदार्थ! आमच्या शाही रसोई-खान्यातही कधी असलं पक्वान्न बनवलं जात नाही!"

मैना पुन्हा मधेच म्हणाली—"हं, आमची उषाताई तर असली कित्तीतरी स्वादिष्ट पक्वान्नं बनवू शकते राजपुत्रांनो!"

"असं? मग तर आम्हाला स्वतःच तिचं अभिनन्दन करायला हवं!" राज-

कुमार विजय बोलला. तो पक्का भोजनभाऊ होता.

"आमच्या उषाला पहायला तशी वेळ यावी लागते महाराज!" मैना गंभीरपणे म्हणाली.

आता पुन्हाही राजकुमारांना मैनेच्या बोलण्याचे हसू आले. नंतर ते तिघेही आपल्या राजवाड्याकडे परत गेले. दुसऱ्या दिवशी पुन्हा जेव्हां ते म्हातारीच्या घराकडे आले. तेव्हां उषा काही गाणे गुणगुणत बागेत फुले तोडत होती.

तिचं अलौकिक सौन्दर्य पाहून राजपुत्र चकित झाले. अन् गाण्याने तर मन्त्रमुग्धच झाले–"वा! काय मधुर आवाज!" तिघांच्याही तोंडून एकच उद्गार बाहेर पडला. तिघांनीही एकदमच टाळ्या पिटल्या.

त्यांना पाहून उषा घरात निघून गेली. तीन्ही राजकुमार एकमेकांना चुकवून एकेकटे म्हातारीला भेटले अन् प्रत्येकाने तिच्याजवळ उषाशी विवाह करायची आपली इच्छा व्यक्त केली.

तेव्हां आजी राजकुमारांना म्हणाली– "ठीक आहे, मी उषाला तिची काय इच्छा आहे, हे विचारून सांगेन."

राजकुमार निघून गेल्यावर म्हातारीने उषाला सर्व हकिकत सांगितली.

ते ऐकून प्रथम तर उषाला आश्चर्याचा धक्काच बसला. रात्रभर तिने खूप विचार करून एक निर्णय घेतला. अन् दुसऱ्या दिवशी सकाळी म्हातारीला म्हणाली– "आजी, मी तिन्ही राजपुत्रांना एक प्रश्न विचारणार आहे. मला अपेक्षित असलेलं उत्तर जो राजकुमार देईल, त्याच्याशीच मी लग्न करीन.

पुढच्या दिवशी राजकुमार पुन्हा आले तेव्हां आजीने उषाचे म्हणणे त्यांच्या कानावर घातले.

"आपल्या पिताजींनी या लग्नाला संमति दिली नाही, तर आपण काय कराल?" उषाने जयला विचारले.

"असल्या शंका मनात आणूच नकोस उषा! माझ्या म्हणण्यावर विश्वास ठेव. त्यांनी आपल्या लग्नाला संमति दिली नाही, तरी माझी खात्री आहे, कि कसंही करून मी त्यांची अनुमति मिळवीनच." जय आत्मविश्वास दाखवत म्हणाला.

नंतर समोर आलेल्या विजयलाही उषाने तोच प्रश्न विचारला.

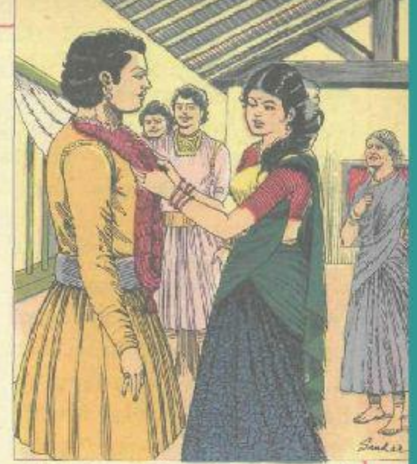
"माझ्या पिताजींची इच्छा नसेल, तर मला वाटतं, की हा विवाह नाहीच होणार." राजपुत्र विजय बेफिकिरीने उद्गारला.

तो निघून गेल्यावर अजय उषाच्या खोलीत गेला. उषाने त्याच्यापुढेही तोच सवाल टाकला.

"पिताजींनी नाही परवानगी दिली, म्हणून काय झालं? आपलं लग्न थांबू नाही शकणार, ते होणारच! तुझ्यासाठी सारं राज्य, धन-दौलत, घर-दार सारं काही सोडून देऊन येईन. माझ्यावर विश्वास ठेव. मला फक्त तुझ्या होकाराचीच अपेक्षा आहे." अजय उत्तेजित होऊन उत्तरला.

उषा खोलीतून बाहेर आली, आणि तिने जयच्या गळ्यात वरमाला घातली.

इतकी गोष्ट सांगून झाल्यावर वेताळ म्हणाला–"हे राजा, उषाने ज्या तऱ्हेने

पतीची निवड केली, ती विचित्रच नव्हे का? तीन्ही राजपुत्रांनी जी उत्तरं दिली, ती पाहिली तर असं दिसून येतं की विजय हा आज्ञाधारक पुत्र आहे. पित्याचं म्हणणं तो कधीही टाळणार नाही. वडील माणसांबद्दल त्याच्या मनात असीम आदर आहे. राजपरिवारात असा गुण विरळाच! पण उषाने त्याला नाकारलं. अजयच्या बाबतीत पाहिलं तर तो उषासाठी अगदी असंभव असाही त्याग करायला तयार असल्याचं आढळतं. राजपाट, धनदौलत, घरदार सर्व काही सोडून तो उषाशी विवाह करायला तयार होता. इतकं करणाऱ्या युवकाला कोणतीही तरुणी नाकारणार नाही. पण

उषाने त्याला नाकारलं अन् जयच्या गळ्यात वरमाला घातली. ही गोष्ट अदूर-दर्शित्व आणि अनुचितता यांचीच निदर्शक नव्हे काय? या प्रश्नाचं उत्तर माहीत असूनही दिलं नाहीस तर, हे राजा तुझ्या मस्तकाचे शतशः तुकडे होतील."

यावर राजा विक्रम उत्तरला–"उषा ही एका अगदी सामान्यशा लाकुडतोड्याची मुलगी आहे. तिला राजघराण्याचा एकादा सेवक जरी पति म्हणून मिळाला तरी योग्यच म्हणायला हवं. पण हिचं भाग्य की तीन तीन राजकुमार एकाच वेळी तिच्याशी विवाह करायला उत्सुक आहेत, चढाओढ करत आहेत आपसात! अशा स्थितीत कोणतीही बुद्धिमान मुलगी, जो राजकुमार राज्यकारभार नीटपणे करू शकेल आणि जो विवेकी असेल अशाचीच निवड करील नं? भावनेच्या भरात वाहून जाणारा राजपुत्र काय कामाचा? उषानेही हाच विचार केला. विजय म्हणाला होता की वडिलांचं म्हणणं तो टाळू शकणार नाही. याचाच अर्थ असा की त्याला स्वतःचं असं व्यक्तित्व नाहीच. अजयचा विचार केला तर असं दिसं की, तो भावनेच्या भरात इतका वाहून केला की तो सर्वस्व सोडायला तयार झाला! यावरून लक्षात येतं की, तो केवळ बेजबाबदार आणि उच्छृंखल आहे! पण जय हा एकटाच राजकुमार असा आहे की त्याला आत्मविश्वास आहे. राजाचं मन वळवू शकू अशी त्याला खात्री आहे. दुसऱ्यांचं मन न दुखावता, आपलं काम साधून घेण्याची कला ही राजाच्या दृष्टीने फार आवश्यक गोष्ट आहे. म्हणूनच उषाने त्याचीच निवड केली."

विक्रम राजाने उत्तर बरोबर दिले, हे खरे. पण आता त्याचा मौनभंग झाल्यामुळे वेताळ प्रेतासह अदृश्य होऊन पुन्हा त्याच झाडाच्या फान्दीला लटकू लागला.

(कल्पित)

चांदोबा पुरवणी–३७

भारताची दैवते :

महावीर

आपल्या देशात प्राचीन काळापासून जैन धर्माचे अनुयायी रहात आलेले आहेत. जैन धर्माच्या सिद्धान्तांचा अधिक प्रचार वर्धमान महावीर यांनी केला.

इसवी सनापूर्वी सहाव्या शतकात वैशालीच्या एका राजपरिवारात वर्धमान यांचा जन्म झाला. वयाच्या तिसाव्या वर्षी त्यांनी इह लोकीच्या सर्व सुखांचा त्याग केला आणि तेवीस तीर्थंकरांनी उपदेश दिलेल्या आध्यात्मिक मार्गाचे अनुसरण केले. जैन धर्माचा अधिक जोरदार प्रचार करून त्याचे सिद्धान्त लोकांना समाजाऊन सांगून वर्धमान महावीर चोविसावे तीर्थंकर झाले.

मानवी जीवनाचा अंतिम उद्देश असतो निर्वाण. स्वतःवर नियंत्रण ठेवून संपूर्ण अहिंसा व्रताचे पालन केल्यास जन्ममृत्यूच्या बंधनातून मानवाला मुक्ति मिळू शकते व निर्वाण-प्राप्ति होते असा त्यांनी उपदेश केला.

जैन मंदिरात वर्धमान महावीराची पूजा केली जाते. ध्यान-मग्न मुद्रेत असलेल्या महावीरांचे चित्रण सोनेरी रंगात केलेले असते. या मंदिरात अन्य तीर्थंकरांना ही देव मानून त्यांची पूजा केली जाते. आपल्या देशात ठिक-ठिकाणी जुनी व नवी जैन मंदिरे आहेत.

चांदोबाच्या बातम्या

अति विशाल परिवार

तुम्ही कल्पना करू शकता की एकाद्या कुटुंबात सातशे सदस्य आहेत नि सर्व जण जिवंत आहेत? पण खरोखरीच असा एक परिवार आहे. केरळात कालिकत जवळ कुट्टिचिरा गावी एक मुसलमान कुटुंब आहे 'कोसानिवीडु.' या कुटुंबाने एक रेकॉर्ड प्रस्थापित करून गिनीज बुक ऑफ रेकॉर्डस् मध्ये स्थान मिळविले आहे. या परिवारातील सर्वात वृद्ध महिला आहे–चेरिया आईशाजी. ती ९० वर्षांची आहे. तिचे मुलगे, मुली, नातवंडं, पतवंडं सर्व मिळून ६८० सदस्य आहेत. गेली काही वर्षे दर १५ ऑगस्टला सर्व एकत्र जमून आनंदोत्सव साजरा करतात. फोटो काढतात. गणतंत्राच्या चालीवर ते आपल्या प्रमुखाची निवड करतात. ७५ वर्षांचा अहमद कोया गेली ३३ वर्षे या कुटुंबाचा प्रमुख म्हणून निवडून येत आहे.

दहावा ग्रह

तीन महिन्यांपूर्वी ब्रिटिश शास्त्रज्ञांनी सौर-मंडलातील नऊ ग्रहांशिवाय आणखी एका ग्रहाचा शोध लावला. शास्त्रज्ञ म्हणतात की हा दहावा ग्रह आपल्या पृथ्वीच्या दहा पट मोठा आहे आणि एका मातृ-नक्षत्राचा भोवती फिरत आहे. आपली पृथ्वी सूर्याभोवती जवळच्या क्षेत्रात फिरते, त्याच्या दोन-तृतीयांश क्षेत्रात हा ग्रह मातृ-नक्षत्राच्या भोवती फिरतो. शास्त्रज्ञ असे ही म्हणतात की या मातृ-नक्षत्रापासून दर तिसऱ्या सेकन्दाला लागोपाठ १४०० मेगॅ हर्ट्झ फ्रीक्वेन्सी वर रेडिओ लहरी फेंकल्या जातात नि त्या शक्तिमान रेडिओ टेलिस्कोपच्या साह्याने ऐकता येतात. धनुराशि नक्षत्र मंडळाच्या जवळ दिसणाऱ्या या ग्रहाचे नाव पी एस् आर् १८२९-१० ठेवण्यात आले आहे. या ग्रहावर जीवन असेल की नाही याबाबत शंकाच आहे.

ठकास महाठक

रामापुर गावात शिवराज व शान्ता नावाचे जोडपे रहात असे. त्यांची एक पक्के घर आणि दहा एकर जमीन इतकी इस्टेट होती. त्यांच्या एकुलत्या एक मुलाचे नाव होते शंकर. पण हा शंकर अगदी नावाप्रमाणेच भोळा सांब होता. मुलगा होता चांगला, पण त्याच्या भोळेपणामुळे आईबापांना नेहमीच काळजी वाटे की पुढे हा आपला उदरनिर्वाह तरी कसा करील?

खूप विचार करून एके दिवशी दोघांनी ठरवले की शंकरचा विवाह एकादी चांगली बुद्धिमान मुलगी पाहून करून द्यावा म्हणजे त्याच्या भोळेपणाचा फायदा इतर कोणी घेऊ शकणार नाही. शंकर पुरेसा मोठा झाल्यावर पूर्वी ठरवल्याप्रमाणे शिवराज-शान्ता यांनी त्याचा विवाह ललिता नावाच्या एका गरीब घरच्या, परन्तु चांगल्या बुद्धिमान मुलीशी करून दिला.

ललिता केवळ बुद्धिमानच नव्हे, तर चांगली चलाखही होती. आपणाकडून काय अपेक्षा ठेवून सासू-सासऱ्यांनी आपल्याला या घरात आणलंय हे ओळखून ती आपल्या बुद्धीच्या जोरावर संसार असा करू लागली की नवऱ्याच्या भोळेपणाची आच घराला लागू नये. हे पाहून सासू-सासरे खूपच खुष झाले आणि सुनेच्या अपरोक्ष सर्वांजवळ तिची खूप स्तुति करू लागले.

असेच काही दिवस निघून गेले. आता ललितेची बुद्धि फिरली. म्हाताऱ्या सासू-सासऱ्यांची सेवा करणे अन् त्यांचा अधून-मधून मिळणारा सल्ला, सूचना यांना ती कंटाळून गेली. 'नवऱ्याच्या मागे लागून आपलं निराळंच बिऱ्हाड थाटलं तर या सगळ्यातून सुटका होईल, आपणच दोघं राहिलो की एकूण कामही कमी पडेल

सचिन आंबेकर

आणि जरा जास्त चैनीत रहाता येईल.' असा विचार करून आपल्या हेतूच्या सिद्धीसाठी ती योजना आखू लागली.

आपल्या अंगठ्यावर नख उगवल्याचे नाटक करून तिने एक पट्टी बांधली आणि म्हणू लागली–"हा मोठा भयंकर रोग आहे. हा बरा होण्यासाठी निराळे बिऱ्हाड करणे हा एकच उपाय आहे. एकत्र कुटुंबात राहून हा रोग बरा होणे केवळ अशक्य!"

सासू-सासरे दोघांनीही ठरवले की ललितेला चांगला धडा शिकवायला हवा! शांता मुलाला म्हणाली–"खरंच बेटा, अंगठ्यावर नख येणं हा मोठा भयंकर रोग आहे!"

ललिता आतून या गोष्टी ऐकतच होती. तिला कळून चुकले, की आपला फक्त पतीच नव्हे, तर सासू-सासरेही भोळसट आहेत! आता मात्र तिच्या आनन्दाला पारावार राहिला नाही.

इकडे शिवराजला हळूच काहीसे सांगून शान्ताने बाहेर पाठवून दिले. नन्तर ती स्वतः सुनेजवळ जाऊन बसून तिला झालेला रोग किती भयानक आहे, याबद्दलच्या गोष्टी बोलू लागली. तिने सुनेला सांगून टाकले की–"आता चोवीस तासांच्या आतच तुझं निराळं बिऱ्हाड मांडून देते बाई मी!" ललिताला आता आणखीच आनन्द झाला.

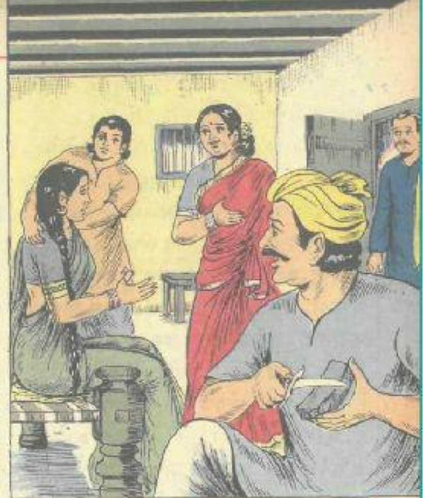
इतक्यात गावातला गावठी वैद्य बीरू याला बरोबर घेऊन शिवराज घरी आला. बीरूच्या हातात एक धारदार सुरी होती. शान्ता खोलीतून बाहेर आली आणि तिने मुलाला काही सांगितले. भोळा शंकर मान हलवून खोलीत शिरला आणि त्याने आपल्या बायकोला खाटेवर उठवून बसवले. त्याने लगेच तिला असे घट्ट पकडून ठेवले की तिला स्वतःला काही हालचाल करणेही अशक्य व्हावे. ती नवऱ्याला काही बोलणार, इतक्यात सासूही खोलीत घुसली आणि तिने ललितेचे दोन्ही हात घट्ट पकडून धरले.

ताबडतोब बीरू त्या खोलीत आला आणि दगडावर सुरीला आणखी धार करता करता तो बोलू लागला–"राणी बेटी, चटकन आपला हात पुढे कर बरं. तुझा अंगठा कापून टाकून मला लवकर पुढे जायचं आहे. गावात हाच रोग आणखीही चार लोकांना झाला आहे. सर्वांचेच अंगठे कापून काढावे लागतील नं?"

आता मात्र ललितेला भीतीने घाम फुटला. तिच्या तोंडून शब्दच फुटेना! ही गोष्ट आपल्या ध्यानातच न आल्यासारखे करीत शांता वैद्याला म्हणू लागली–"बीरूभाऊ, जरा काळजीपूर्वक बोट काप हं! फक्त तो नख उगवून आलेला अंगठाच तेवढा काप, नाहीतर भळतंच बोट ठेवशील कापून वेंधळेपणानं!"

यावर बीरू मोठ्याने हसत म्हणाला–"अरे, तुम्ही तरी काय बोलताय शान्ताबाई! मी काय इतका बेअक्कल आहे, कि एका बोटाऐवजी सगळा हातच कापून टाकीन? हां, एकदा मात्र असं झालं होतं खरं, की एकाच्या ऐवजी मी दोन बोटं कापली होती चुकून! पण अशी चूक फक्त एकदाच झाली हं! लोक मात्र उगीचच माझ्याबद्दल शंका घेतात. अच्छा......राणी बेटी, कर हात पुढे." असे म्हणून तो ललिताचा हात पकडू लागला.

पण इतक्यात ललिता एकदम भानावर आली. तिला वाटले, की हा मूर्ख, गावठी वैद्य आपला अंगठा खरोखरीच सुरीने कापून टाकील. म्हणून सासूला नमस्कार करत कापऱ्या आवाजात ती म्हणाली–सासूबाई, मला या बीरूपासून वाचवा हो! माझ्या अंगठ्याला काहीही झालेलं नाहीय! निराळं बिऱ्हाड करायच्या आशेनंच मी हे सगळं नाटक रचलं! माझी चूक उमगली मला, मला क्षमा करा सासूबाई! या बीरूला घालवून द्या इथून ताबडतोब!" हे सारं बोलताना तिच्या डोळ्यात अश्रू भरून आले होते.

आता शान्ताच्या चेहऱ्यावर हसू उमटले आणि तिने सुनेचे हात सोडून दिले. बीरूनेही आपली सुरी कमरेला खोचली.

शंकर मात्र भोळेपणाने विचारू लागला– "पण आता अंगठ्यावर उगवलेल्या नखाचं काय? काहीत समजत नाहीय."

यावर जोराने हसत बीरू म्हणाला– "नख! अरे जन्मल्यापासूतच आपल्या बोटांदर नखं असतातच ना शंकर?"

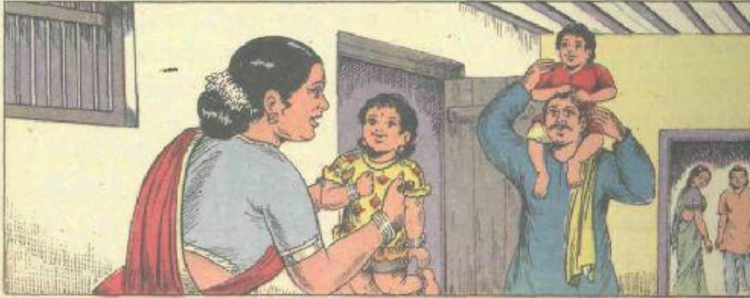
ललितेची मान लाजेने खाली गेली. पण शांताने मात्र तिचे सान्त्वन करत म्हटले– "मुली, अग तुला खरोखरच निराळं बिऱ्हाड करायचं असेल ना, तर आम्ही दोघंही कधीच आड येणार नाही. अन् त्यासाठी तुम्हा दोघांना अन्यत्र कुठंही जायला नको, हे घर सोडून आम्हीच दोघंजण आपल्या शेतावर एक झोपडी बांधून राहू म्हणजे झालं! ते बरं दिसेल ना?"

हे ऐकताच आणखीनंच लाजून ललितेने सासूच्या पायावर लोटांगण घातले. ती म्हणाली–"सासूबाई, यापुढे मी आयुष्यभर कधीच निराळ्या बिऱ्हाडाचं नावही काढणार नाही. मला फार शरम वाटते आपल्या वर्तनाची! आपण 'क्षमा केली' म्हणेपर्यंत मी पाय सोडणार नाही आपले!"

ललितेला उठवून जवळ घेत शान्ता म्हणाली–"क्षमा करीन, पण आत्ता नाही. लवकरच आम्हाला एक नातवंडं हवं. मगच क्षमा करू आम्ही तुला!"

ललितेने लाजून मान खाली घातली. शिवराजकडून मिळालेलं रुपयाचं नाणं अंगठ्याने उडवून झेलत अन् त्याचा खण्ण आवाज करत बीरू ललितेला म्हणाला– "बेटी ललिता, सगळे दिवस सारखेच नसतात हं. आता पुन्हा कधी नख उगवलं तर मलाच बोलावणं पाठव बरं का!" आणि हसत हसत तो निघून गेला.

यानंतर मात्र ललितेने कधीही कसली कुरकुर केली नाही. सासूसासऱ्यांची ती पूर्वीपेक्षाही अधिक सेवा करू लागली, इतकेच नव्हे तर दोन नातवंडं जन्माला घालून तिने त्यांना खूषही केलं.

कवींची मैत्री

एका गावात बहादूर, रामदेव आणि धनपत या नावांचे तीन मित्र रहात असत. या तिघांची तीन निरनिराळी वैशिष्ठ्यं होती. बहादुर हा पक्का नास्तिक होता. त्याचा कोणत्याही देवी किंवा देवावर विश्वास किंवा भक्ति नव्हती. तो कधीही, कुठल्याही देवळात जात नसे. उलट देवळात जाणाऱ्या भक्तांची तो टिंगल करी. या बहादुरच्या बरोब्बर उलट वैशिष्ठ्य होतं रामदेवचं! तो आस्तिक होता अन् देवावर त्याचा अढळ विश्वास होता. याबाबत आपली कोणी थट्टा किंवा टिंगल केली तर ती करणारालाच पाप लागेल अशी त्याची श्रद्धा असल्याने तो चुप राही. टिंगल करणाऱ्याशी तो कधीही भांडत बसत नसे. आता तिसरा राहिला धनपत. तो मोठा ख्यातिप्राप्त धनवान माणूस होता, पण मोठा कंजूष होता तो! दानधर्माचं तो कधी नावही घेत नसे. तहान किंवा भुकेनं मरणाराच्या तोंडातही तो कधी कुडचाभर पाणी घालायला तयार नसे.

पण ते तिघे एकमेकांचे मित्र होते हीच मोठी गमतीची, विशेष गोष्ट होती. अन् याहीपेक्षा जास्त विशेष गोष्ट अशी होती की त्यांना नुकताच अनंत नावाचा एक चौथा मित्र येऊन मिळाला होता.

या चारांनाही कविता या विषयात रुचि असल्यामुळे ते दररोज गावसीमेवरील वडाखाली एकत्र जमत आणि साहित्यचर्चा करीत, आपापल्या कवितांचे वाचन करीत. पण खरं पाहता त्यांच्या कविता कोणीही ऐकत नसे. लोकांची अशी धारणा होती, की त्यांच्या कविता ऐकणं, म्हणजे एक शिक्षाच आहे. त्यांच्याबद्दल गावचे लोक तऱ्हेतऱ्हेने बोलून आपसात त्यांची टिंगल करीत असत.

"वसुंधरा"

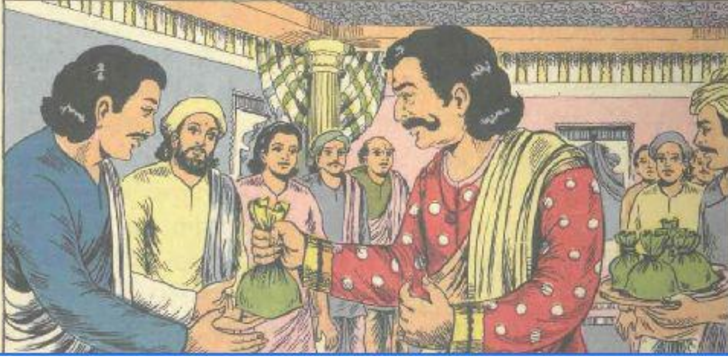
बहादुर मोठा नास्तिक होता. रामदेवचा परमेश्वरावर अतिशय विश्वास होता. धनपत चांगलाच श्रीमंत होता, पण फार कंजूस होता.

त्या गावचा जमीनदार कविराज हा आपल्या नावाला अनुरूप वागू इच्छित असे. म्हणून काव्याला प्रोत्साहन देण्यासाठी त्याने एक स्पर्धा आयोजित केली होती. आसपासच्या गावातले मिळून जवळपास दोनशे कवि स्पर्धेत भाग घ्यायला उपस्थित झाले. त्यात बहादुर, रामदेव, धनपत व अनन्त हे ही होतेच. या स्पर्धेत पहिल्या येणाऱ्या पाच कवितांच्या कवींना प्रत्येकी एक एक हजार रुपये देऊन त्यांचा सत्कार केला जाणार होता.

या स्पर्धेत बक्षिस मिळवणाऱ्या पाचात अनंतचीही वर्णी लागली. पण बहादूर, रामदेव व धनपतला विचारणारं कोणीच नसल्याने त्यांना अनन्तबद्दल असूया वाटू लागली. आणि ते त्याच्याबद्दल उदासीन राहू लागले.

त्यांच्या वागणुकीमुळे अनन्तला दुःख झाले. त्यांचं मन जिंकण्यासाठी त्याने एक उपाय योजला. त्या उपायाने या तिघांना सुधारायचाही त्याचा विचार होता.

सर्वात अगोदर अनन्त बहादुरकडे जाऊन त्याला म्हणाला–"तू आपला नास्तिकपणा सोडून दे बघ! देवाची कृपा झाली तर तुला चांगलं नावही मिळेल!"

नंतर तो सरळ रामदेवकडे गेला. त्याला अनंत म्हणाला–"तू कविराजलाही देवासारखं मानून त्याचा गौरव केला असतास, तर तुझ्याही काव्याचा सत्कार झाला असता. अज्ञात अशा परमेश्वराच्या नादी लागण्यापेक्षा आपल्या नेहमीच्या सान्निध्यातल्या लोकांच्यात देव पाहिलास तर तुझं भलं होईल. तुला चांगली कीर्तीही मिळेल."

यानंतर धनपतला गाठून अनन्त म्हणाला–"इतका कंजूषपणा नको करत जाऊस. कविराजने काव्यांची परीक्षा करण्याकरता एक परीक्षक नेमला होता नं, त्याला तू काही पैसे चारले असतेस तर तुलाही पहिल्या पाचात नंबर मिळाला असता. पण हा सगळा तुझ्या कंजूषपणाचा परिणाम आहे. लगेच सोडून दे तो!"

आता मात्र तीनही मित्र चांगले खूष दिसू लागले. पण अनन्तला दिसून आलं की अजूनही त्यांच्या वागणुकीत काही बदल झालेला नाही. अनन्तने तिघांनाही वेगवेगळं गाठून त्यांना सुधारायचा पुन्हा खूप प्रयत्न केला पण 'पालथ्या घड्यावर पाणी!' त्यांना तिघांनाही समाजाच्या रीतीभाती संभाळून रहाणं शिकवायचा अनन्तचा प्रयत्न वाया गेला. ते होते तसेच राहिले.

बहादुर अनन्तला म्हणाला–"हां, मला आत्ता कळलं की केवळ परमेश्वराच्याच कृपेनं तू आपल्या काव्याला बक्षिस मिळवलंस! माणसामाणसात इतका फरक

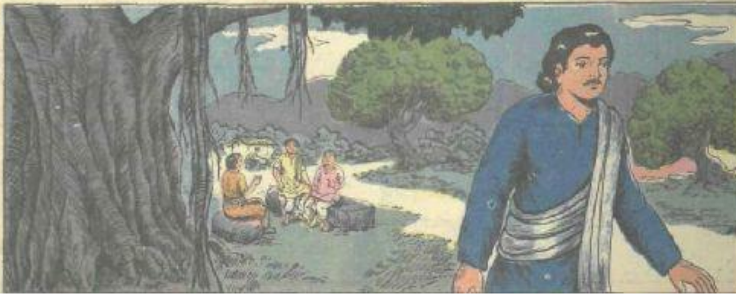
करणाऱ्या त्या परमेश्वराची मदत मला नकोच आहे! मी स्वतःच्या ताकतीने बक्षीस मिळवीन. मी देवाला मानत नाही, माझा विश्वास नाही त्याच्यावर! तो माझा दुश्मन आहे!"

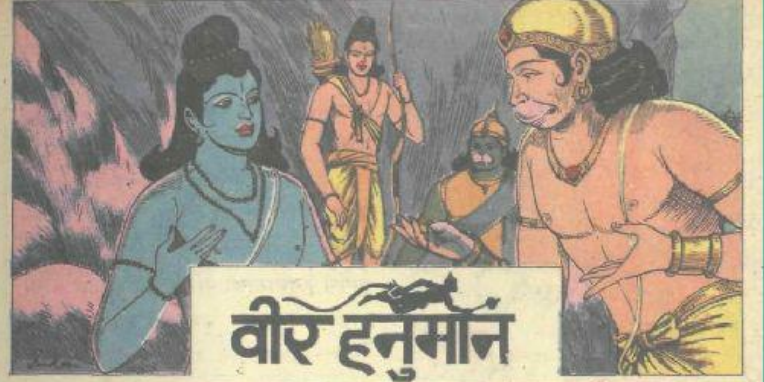
आणि अनन्तची निन्दा करीत रामदेव त्याला म्हणाला–"अरे, आतापर्यंत मला तर वाटत होतं की तू एका फारच सुन्दर काव्याची रचना केली आहेस, अन् त्याबद्दल मला असूयाही वाटत असे. एकाद्या हलक्या दर्जाच्या, बेकार काव्याबद्दल बक्षीस मिळवणं मलाही पसन्त नाही. अन् त्यासाठी परमेश्वराची जागा मी कुणा माणसाला कधीच देऊ करणार नाही. मानवाला भगवान मानून मी त्याची खोटी स्तुति करूच शकणार नाही. एकादं महान् असं काव्य लिहूनच मी बक्षिस मिळवीन."

धनपत अनन्तला दूषण देत म्हणाला–"तुझ्यासारखी लाच देऊन बक्षिस खरीदणारी अधम माणसं जोपर्यंत अस्तित्वात आहेत, तोपर्यंत ज्येष्ठ दर्जाची काव्यं कधीच प्रकाशात येणार नाहीत, अन कोल्ह्याला वाघाचा मान मिळत राहील. तुझं बोलणं ऐकल्यावर माझी खात्रीच झाली की खरोखरीच श्रेष्ठतेच्या दृष्टीने काव्यांची परीक्षा केली गेली असती, तर माझ्या काव्यालाच बक्षिस मिळालं असतं."

आता कुठे अनन्तला कळलं की नेहमी दुसऱ्यांच्या बोलण्याचा विपर्यास करणाऱ्या अनू दुसऱ्यांची चामडी सोलून काढणाऱ्या लोकांशीच आपण आजपर्यंत मैत्रीचे संबंध ठेवले होते. यांच्याशी मैत्री केल्याची अनन्तला फार खंत वाटली. आपल्या काव्याला बक्षिस मिळाल्यामुळे आपली निंदा-नालस्ती करायला टपलेल्या या तिघांशी इथून पुढे मैत्रीचे संबंध ठेवणं शहाणपणाचं होणार नाही, हे ओळखून अनन्तने त्यांना भेटणंच बन्द करून टाकलं.

आणि नंतरही रोज संध्याकाळी बहादुर, रामदेव अन् धनपत त्याच मोठ्या वडाखाली जमत राहिले. अन् आपल्या कविता एकमेकांना ऐकवत राहिले.

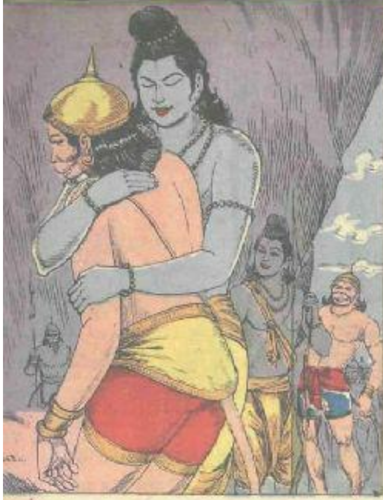

वीर हनुमान

एकदा सीतेचा पत्ता लागल्यावर आता क्षण भर ही थांबणं रामाला कठिण झालं! ताबडतोब सीता-मुक्तीसाठी जावं असं त्याला वाटू लागलं. सीता राक्षसिणींच्या गराड्यात बंदिस्त आहे याचं त्याला फार वाईट वाटलं. हनुमानाच्या तोंडून ज्या ज्या गोष्टी रामाने ऐकल्या, त्यांनी तो फार आनंदित झाला. त्याने हनुमानाला खोद-खोदून सीतेबद्दल आणखी अनेक गोष्टी विचारल्या. तेव्हा सीतेकडून ऐकलेली कावळ्याची गोष्ट हनुमानाने सविस्तार रामाला सांगितली.

अशा रीतीने सीतेचे सर्व वृत्त ऐकवून हनुमान रामाला म्हणाला–"सीता माईने मला विचारले की इतका शक्तिशाली राम इथं येऊन राक्षसांवर आपल्या शस्त्रांनी प्रहारं का करीत नाही? मी इकडे इतक्या संकटांना तोंड देत आहे, नि तो तिकडे काय करीत आहे? माझ्यावर थोडं ही प्रेम असलं तर त्यांनी इथे येऊन ताबडतोब रावणाचा संहार करावा असं रामाला जाऊन सांग. निदान माझ्या संरक्षणासाठी रामाने लक्ष्मणाला तरी पाठवावे. मनात आल्यास देवांचा ही पराभव करू शकतील, अशा दोघांनी माझी उपेक्षा करून असं गप्प का बसावं? कोण जाणे मी काय पाप केलंय? नाही तर ते दोघे मला भेटायला न येते? मी इथे त्यांची रोज वाट पहात आहे आणि प्रत्यही माझी निराशा होत आहे. काय करावं हेच मला समजत नाही.

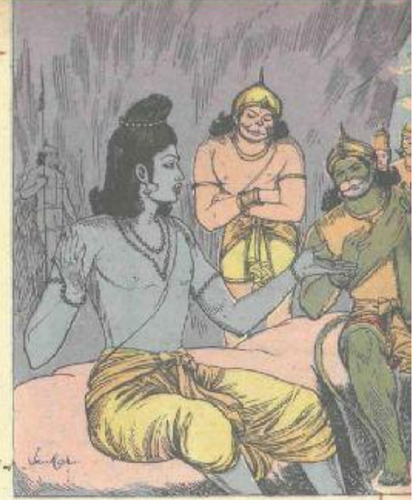
सीतामाई जेव्हा असं म्हणाली तेव्हा मी तिला सांगितलं की राम-लक्ष्मण दोघे ही दु:ख-सागरात बुडून गेलेले आहेत. मी तिला हे ही सांगितलं की आता तिची सर्व संकटं दूर होतील आणि आता तिने कसली ही काळजी करू नये. इतके दिवस तिचा ठाव-ठिकाणाच नव्हता. आता सर्व पत्ता मिळाल्यावर मुक्तीचा मार्ग शोधून काढण्यात राम-लक्ष्मण जरा ही कसूर करणार नाहीत. ती अगोदरच फार भयभीत झालेली होती. चारी दिशांकडे निरखून पाहून तिने आपल्या केसातील चूडामणी काढून माझ्या हाती दिला. तुम्हा सर्वांचे कुशल-क्षेम मला विचारले. राम-लक्ष्मण व सुग्रीव यांचे सैनिक येऊन रावणाचा अंत करतील, म्हणून आता मनात कसली ही शंका न ठेवता तिने धैर्याने काळ कंठावा असं सांगून मी तिथून निघालो."

हनुमानाचे बोलणे ऐकून रामाला खूप आनंद झाला. तो म्हणाला–"या हनुमानाने मोठेच काम केले आहे. या कामगिरीवर आपण हनुमानाला पाठवलं हे अगदी योग्य झालं. ते दुसऱ्या कुणाला कधीच जमलं नसतं. समुद्र पार करून जाण्याचं काम हनुमानानंतर गरुत्मान नि वायुदेवच कदाचित् करू शकतील. लंकेत प्रवेश करून जिवानिशी परत येणं काय सोपं का काम आहे? प्रथम प्रवेश करणेच मोठ्या मुश्किलीचे! हनुमान केवळ सुग्रीवाच्या आज्ञेचं पालन करणं एवढंच आपलं कर्तव्य समजला नाही. तर त्याने अशोक-वनाचा विध्वंस केला, राक्षसांना मारून टाकलं, नि लंका-दहनासारखी साहसी कामे पण केली. ही कामे करून त्याने सुग्रीवाला संपूर्णपणें संतुष्ट केलं. याने केलेल्या या कार्यामुळे रघुवंशाचे निश्चित कल्याणच होईल. पण आता मला एकाच गोष्टीचे दु:ख आहे की या हनुमानाचा योग्य प्रकारे सत्कार करण्याच्या परिस्थितीत मी नाही अगोदर सीतेला सोडवून आणण्यासाठी काय करावं याचा विचार करणं अगत्याचं आहे. माझे व सीतेचे प्राण वाचवणाऱ्या या हनुमानाला काय देऊन त्याच्या ऋणातून मी मुक्त होऊ? निदान त्याला एकदा आलिंगन तरी द्यावं!" असं म्हणून रामाने हनुमानाला घट्ट मिठी मारली.

यानंतर उदास अंत:करणाने राम हनुमानाला म्हणाला–"समुद्र पार करून वानर-सेना तिकडे कशी बरे पोचू शकेल? हा प्रश्न मनात येताच मला मोठं भय वाटू लागतं. सीतेला धीर देऊन तू आलास तर खरं, आता समुद्र पार करून जाण्यासाठी काय बरं उपाय करावा? तुला काही सुचतंय?"

तेव्हा सुग्रीव रामाला सांगू लागला–

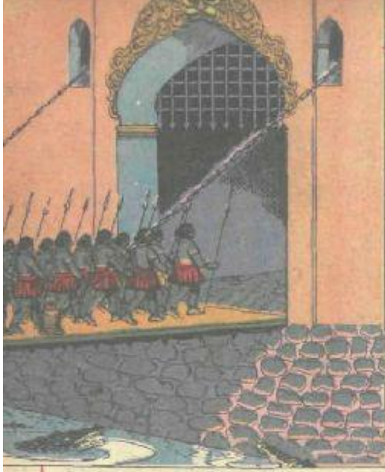
"आता तू का काळजी करतोस? सीतेचा तर शोध लागला. शत्रुचं स्थान नि सीतेचा ठाव-ठिकाणा तर आपल्याला समजला. आता शत्रूच परिपत्य करण्यात काही ही अडचण नाही. समुद्रातून जाण्यासाठी आपण एक सेतु निर्माण करू! रावणाला ठार करून सीतेला सोडवून आणू. सेतु तयार झाला नि एकदा का लंका नगरी आपल्याला दिसली की रावण मेला असं समज. आता तुला चिंता करण्याचं कारण नाही. समुद्र पार कसा करायचा याचा आपण विचार करू. सेतूचं जमलं नाही तर अन्य कोणत्या ही मार्गाने आपण सागर पार

करणारच. रावण नक्की मरणार, नि तुझा जय होणार."

तेव्हा राम हनुमानाकडे वळून म्हणाला–"समुद्रात सेतु बांधून, अथवा समुद्र पूर्णत: आटवून किंवा तपश्चर्या करून आपण लंकेत पोचू बरं, लंकेत किल्ले किती आहेत? तेथे सैन्य किती आहे? प्रवेश-द्वारावरील संरक्षण व्यवस्था कशी आहे? तू सगळं पाहिलेलं आहेस, ते मला नीट सांग."

हनुमानाने रामाला समजावून सांगितलं–"लंका नगरी अतिशय विशाल आहे. तिथे अगणित राक्षस सुखा-समाधानाने जीवन जगत आहेत. मला सर्वत्र रथ, हत्ती

नि घोडे दिसले. शत्रूला लंकेत प्रवेश करणं तसं सोपं काम नाही. लंका-नगरीला चार प्रवेश-द्वारे आहेत. त्यांचे दरवाजे उंच उंच व अति मजबूत आहेत. या प्रवेश-द्वारांवर बाण आणि दगड फेकण्यासाठीच मोठ-मोठी यंत्रे बसवलेली आहेत. कोणत्या ही बाजूने जेव्हा शत्रु-सेना येईल तेव्हा ही यंत्रे शत्रूचा धुव्वा उडवतील. अतिशय पराक्रमी राक्षस प्रवेश-द्वारांचे संरक्षण करीत आहेत. त्यांच्या जवळ असलेली लोखंडी शस्त्रे एका प्रहारात शंभर जणांचा वध करू शकतील नगरीच्या चारी बाजूंना सोन्याची भिंत बांधलेली आहे. या भिंतीवर ठिकठिकाणी रत्नांनी नक्षी-काम केलेले आहे. ही भिंत ओलांडून आत जाणे केवळ अशक्य आहे. या भिंतीच्या बाहेर चारी बाजूंना खोल खंदक बनवलेले आहेत. त्यात रक्तपिपासु सुसरी-मगरी नि मोठ-मोठे मासे आहेत. हा खंदक पार करण्यासाठी प्रत्येक प्रवेश-द्वारी पूल बांधलेले आहेत. हे पूल आवश्यकतेनुसार वर वा खाली करण्याठी यंत्रे बसवलेली आहेत. रावण हा मोठा जागरूक सामर्थ्य-संपन्न राक्षस-राजा आहे. शांतीच्या काळात ही तो आपल्या सेनेला प्रशिक्षण देत असतो. लंका नगरी त्रिकूट पर्वतावर बसलेली आहे. खालून वर जाण्यासाठी मार्ग नसल्यामुळे तेथील समाचार बाहेरच्या जगाला समजत नाहीत. लंका नगरीच्या प्रत्येक प्रवेश-द्वारी लाख-लाख सशस्त्र राक्षस पहारा करीत असतात. नगरी मध्ये ही असंख्य राक्षस-सैनिक गस्त घालीत असतात. पण मी खंदकाच्या वरील पूल उडवून टाकले. लंका नगरीला आग लावली. कित्येक राक्षस-वीरांना ठार मारले. म्हणून आता लंकेत पहिल्या सारखं सामर्थ्य शिल्लक राहिलं नाही. वाटेल ते करून आपण समुद्र पार करू. लंकेवर विजय मिळविण्यासाठी अंगद, द्विविद, मैंद, जांबवान, बनस आणि आपले सेनापति नील समर्थ आहेत. लवकरच एक चांगला मुहूर्त काढून आपण निघू या.

हे ऐकून राम सुग्रीवाला म्हणाला–"आपण आताच निघू या. सूर्य आपल्या डोक्यावर आलेला आहे. हा अभिजित् नावाचा मुहूर्त फार शुभदायी असतो."

सैन्याने कसे मार्गाक्रमण करावे हे त्याने सविस्तार सांगितले. सेनापति नीलला त्याने सांगितले की आपली सेना समृद्ध भूमीवरील रस्त्याने जावी. शत्रु अगोदरच या प्रदेशाचा नाश करील आणि खालच्या प्रदेशात लपून राहून एकदम आपल्यावर हल्ला करणार नाही, यासाठी आपण पूर्णपणे सावध राहिले पाहिजे. काही वानर-वीर प्रथम आकाश-मार्गाने जाऊन रस्त्यांचे नीट अवलोकन करतील. नि मग त्या मार्गांवर आपली सेना कूच करील. या कामासाठी पराक्रमी वीरांनी पुढे जावं, मर्यादित शक्तिवाल्यांनी मागेच रहावे.

रामाबरोबर वानर-सेना निघाली. विशालकाय हत्ती, बलाढ्य गवयव नि गवाक्ष सैन्याच्या पुढे पुढे चालू लागले. उडण्याच्या कलेत प्रवीण ऋषभ सैन्याच्या उजव्या बाजूच्या मागील भागाचे संरक्षण करू लागला. गंध-मादनाने डाव्या बाजूच्या मागील भागाची जबाबदारी आपणाकडे घेतली. सैन्याच्या मध्यभागी राम हनुमानाच्या भुजावर आरूढ झाला. लक्ष्मण अंगदाच्या भुजावर बसला. सैन्याने दक्षिणेकडे

कूच केले. वानर-सेना उत्साहाने उड्या मारीत सिंहनाद करू लागली. रस्त्यात मिळणारे कंद व फळे भक्षण करीत सैन्य मार्गक्रमण करू लागले.

ती विशाल वानर-सेना एकाद्या महासागरासारखी दिसूं लागली. अनेक डोंगर, नद्या व जंगले पार करीत सैन्य पुढे जात राहिले नि शेवटी महेन्द्र पर्वताजवळ येऊन ठेपले.

रामाने महेन्द्र पर्वताच्या शिखरावर चढून समुद्राकडे पाहिले. नंतर आपल्या बरोबर आलेल्या सुग्रीव व लक्ष्मणाला तो म्हणाला–"आता आपण येथे मुक्काम करून विचार करू या की हा समुद्र

पार करून जाणं आपल्याला कसं शक्य होईल. कोणी ही सेनेपासून फार दूर जाऊ नये. सेनेची सर्व व्यवस्था ही नीट केली पाहिजे. आता या कामाला लागा." असं सांगून राम पर्वतावरून खाली उतरला.

वानर सेनेने तीन भागात विभाजित होऊन समुद्राच्या किनाऱ्यावर तळ ठोकला.

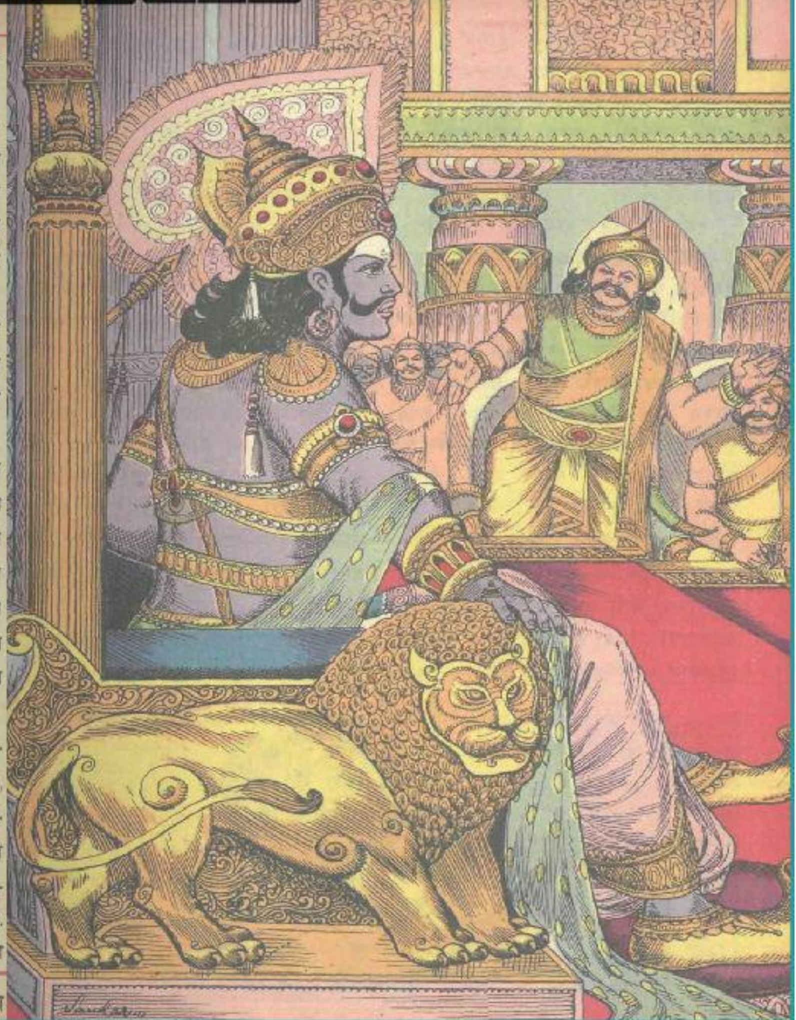
पलीकडचा किनारा दिसत नसलेला तो महासागर पाहून, त्यात उसळणाऱ्या गगनचुंबी लाटांकडे पहात नि या खोल समुद्रात राहणाऱ्या भयानक प्राण्यांचा विचार करून वानर-वीर अमळ सचिन्त होऊन आपापसात विचारू लागले-"हा समुद्र पार करून जाणं आपल्याला कसं शक्य होईल?"

तिकडे लंकेत हनुमानाने रावणाचा घोर अपमान केलेला होता. शत्रूंना अभेद्य अशा लंकेत हनुमान सहज पोचला नि त्याने सीतेला पाहून घेतलं. चैत्य प्रासाद त्याने ध्वस्त केले आणि अनेक राक्षसांना ठार मारले.

तेव्हा रावणाने आपल्या दरबारी जनांना विचारले-"आता आपण काय करू या? आपल्या कल्याणाचा काही उपाय कुणाला सुचतो आहे का?"

एवढ्यात लंकेत खबर पोचली की राम विशाल वानरसेनेसह लंकेवर आक्रमण करण्यासाठी आलेला आहे. रामाचे सैन्य समुद्र पार करू शकेल याबद्दल रावणाला जरा ही शंका नव्हती. जर रामाच्या नि आपल्या सैन्यात युद्ध झाले तर आपल्या सैन्याला धोका पोचू नये याबाबत रावण विचार करू लागला.

मंदबुद्धि राक्षस रावणाला म्हणाले-"प्रभु, आपल्याकडे असंख्य सैनिक आहेत, निरनिराळ्या प्रकारची शस्त्रास्त्रे व युद्ध-सामग्री आहे. आपण कसली चिंता करायची?" आता पर्यंत रावणाने मिळव-लेल्या विजयांचा ते उल्लेख करू लागले. शंकराचा मित्र कुबेर याला रावणाने पराभूत

केलेले होते. पाताळातील महासर्पांना त्याने लोळवलं होतं. रावणाशी झालेल्या युद्धात जय मिळवलेला असा कोणी राजा भूतलावर नाही. मग या रामाची काय कथा? हं, वानरांबाबत विचार केला तर केवळ इंद्रजितच वानरांना नष्ट करू शकेल.

तेव्हा प्रहस्त रावणाला म्हणाला– "राजन्, देव-दानव-गंधर्व-पिशाच्च यांचे तुमच्या पुढे काही चालत नाही, मग या वानरांची काय गोष्ट? आपण जेव्हा सावध नव्हतो, तेव्हा त्या हनुमानाने आपल्याला थोडा त्रास दिला. नाही तर तो काय जिवंत परत गेला असता? आपण आज्ञा द्यावी, मी आता जाऊन पृथ्वीवरील सर्व वानरांचा नायनाट करून येतो. समस्त प्राणी-सृष्टीत एक ही वानर उरणार नाही अशी व्यवस्था करून टाकतो."

दुर्मुख नावाच्या राक्षसाने ही हनुमानाची खूप निंदा केली आणि सर्व वानरांचा अंत करण्याची प्रतिज्ञा केली. वज्रदंष्ट्र नावाच्या राक्षसाने सांगितलं की तो एकटाच जाऊन सर्व वानरांसह राम, लक्ष्मण आणि सुग्रीव यांचा अंत करील. त्याने आणखी ही एक उपाय सांगितला. काही राक्षस मानव-रूप धारण करून रामाकडे जातील आणि सांगतील की भरताने रामाच्या मदतीसाठी काही सैन्य पाठविले आहे, ते थोड्याच वेळात इथे येऊन पोंचेल. नंतर लंकेतून आकाश मार्गाने जाऊन राक्षस वानरांवर दगड व अग्नि यांचा वर्षाव करून त्यांना ठार मारतील. हे पाहून राम-लक्ष्मण अत्यंत दु:खी होतील नि व्याकुळ होऊन मरून जातील.

"मी एकटाच जाऊन राम, लक्ष्मण, सुग्रीव व हनुमान यांना ठार करून परत येतो!" निकुंभ गरजला. तो कुंभकर्णाचा मुलगा होता. वज्रहनूने सांगितले की तो जाऊन सर्व वानरांना खाऊन टाकील. असे बोलताच त्याच्या तोंडातून लाळ टपकू लागली.

शेवटी सर्व राक्षस उठले आणि शस्त्रास्त्रां-सह युद्धासाठी तयार झाले.

उलुकागाचे प्रसंगावधान

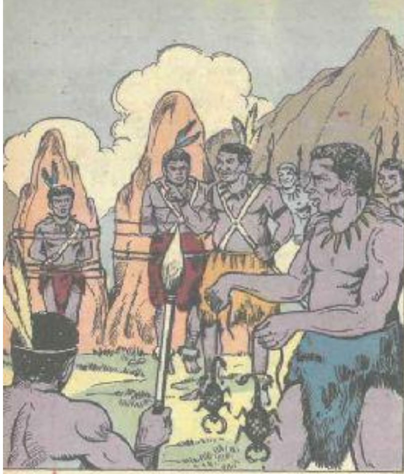
गोष्ट खूप जुनी आहे. त्यावेळीं आफ्रिकेमधे जंगलात निरनिराळ्या टोळ्या करून माणसं रहात असत. त्यापैकी एका लहानशा टोळीच्या सरदाराचं नाव होतं उलुकागा. आणि दुसऱ्या एका टोळीच्या सरदाराचं होतं ओहायो. या दोन्ही टोळ्यांचं बऱ्याच वर्षांपासून वैर होतं.

ओहायोच्या टोळीत चांगले धष्ट-पुष्ट आणि बलवान असे कित्येक तरूण होते. त्याची संघशक्तीही चांगली मजबूत होती. पण काय उपयोग? एका छोटयाशा टोळीचा नेता उलुकागा आणि त्याचे अनुयायी यांना मारून टाकणं काही ओहायोला जमत नव्हतं! त्याचं एक सबळ कारणही होतं.

उलुकागाजवळ एक अद्भुत असं वैद्यक-रहस्य होतं. काही विशिष्ट वनस्पतींचा उपयोग करून तो एक मलम तयार करीत असे. कुठल्याही प्रकारची लहान-मोठी जखम हे मलम लावल्यावर काही मिनिटा-तच बरी होऊन जाई! उलुकागाच्या फौजेत खूप कमी सैनिक असूनही त्यांची संख्या यामुळे कधीच कमी होत नसे! पण ओहायोच्या टोळीची गोष्ट वेगळी होती. प्रत्येक वेळच्या चकमकीत त्याचे बहादुर जवान मात्र शेकडोंनी मरत असत.

उलुकागाच्या मुलाचं नाव होतं किथेंजी. तोच त्याचं एकुलतं एक अपत्य असल्यामुळे टोळीचा भावी नायक तोच होता. त्यामुळे ते दिव्य औषध बनवण्याची कृति उलुकागाने किथेंजीला शिकवून ठेवली होती.

ओहायो आणि त्याच्या प्रमुख साथी-दारांनी एक उपाय योजला. संधी साधून त्यांनी उलुकागा आणि किथेंजी यांचं अपहरण करून त्यांना एका एकान्त पहाडा-वर नेऊन ठेवलं. त्यांच्याकडून त्या औषधाचं रहस्य जाणून घ्यायचा त्याचा बेत होता.

पहाडावरच्या उंच खडकांशी ओहायोने या दोघांना बांधून ठेवलं आणि त्यांच्याकडून रहस्य वदवून घेण्यासाठी त्याच्या साथीदारांनी त्यांचा छळ करायला सुरुवात केली. साथीदारांनी या दोघांच्या अंगावर मोठमोठ्या लाल मुंग्या सोडल्या! पण उलुकागा किंवा कियेंजी या दोघांनीही आपली तोंडं काही उघडली नाहीत!

नंतर ओहायोचा एक साथीदार दोन काळे, भयानक असे विंचू घेऊन आला. तो विंचू चावला, की मृत्यु निश्चित होता. विंचू पहाताच कियेंजी भीतीने थरथर कापू लागला! ते पाहून आता उलुकागा विचारात पडला.

ओहायोने कर्कश्य आवाजात आता उलुकागाला विचारले–"काय? आता तरी औषधाचं रहस्य मला सांगणार, की हे विंचू चाववून घेऊन मरण पत्करणार!" भिऊन गेलेल्या आपल्या पोराकडे एकदा एकटक पाहून उलुकागा उत्तरला–"मला अगोदर एक नियम पाळावा लागेल. हे रहस्य जाणून घेताना मला प्रतिज्ञा करावी लागली होती की मी याचा उपयोग केवळ आपल्या टोळीतल्या लोकांसाठीच करीन. तेव्हां आता माझ्याच टोळीतला एकजण समोर असताना मी दुसऱ्या टोळीतल्या कुणाला ते रहस्य सांगितलं, असं होऊ नये म्हणून अगोदर तुम्ही या माझ्या मुलाला मारून टाका, म्हणजे मी हे काम केल्याचं माझ्या जातीत कुणालाच कळणार नाही; अन् त्यांच्यासमोर मान खाली घालायचा प्रसंग माझ्यावर येणार नाही."

ओहायोला हे बोलणं पटलं अन् त्याच्या आज्ञेने त्याच्या एका साथीदाराने एक विषारी बाण सोडून उलुकागाच्या समोरच त्याचा मुलगा कियेंजी याला मारून टाकले. पाहता-पाहता कियेंजीचं शरीर काळं पडलं अन् त्याचे पंचप्राण शरीर सोडून गेले! आता कियेंजीच्या तोंडून रहस्य बाहेर पडायची भीती नाहीशी झाल्याने उलुकागाला मनोमन समाधान वाटलं.

ओहायो चालत उलुकागाजवळ पोचला आणि त्याची बंधनं कापून टाकत त्याला म्हणाला–"उलुकागा, तुझ्या म्हणण्याप्रमाणे आम्ही तुझ्या मुलाला मारून टाकलंय. आता निस्संकोचपणे मला ते रहस्य सांगून टाक."

उलुकागा आरामात एका दगडावर बसून म्हणाला–"तुम्ही लोकांनी माझ्या मुलाला मारून तर टाकलंत. पण ही गोष्ट तुमच्या लक्षात आली नाही, की ते रहस्य जाणून घेण्याची असलेली एकच एक संधी तुम्ही दवडलीत!"

उलुकागाचं बोलणं ओहायोला नीट समजेना! गोंधळून तो म्हणाला–"तू काय म्हणतोयस, ते कळलं नाही मला!"

"हो, हो! नीट सांगतो ना आता! तुम्ही काळे विंचू दाखवून आम्हाला घाबरवायचा विचार केलात. माझा मुलगा खरोखरच घाबरून कापू लागला. ते पाहून मी ओळखलं की आता काही फार वेळ तो ते रहस्य पोटात ठेवू शकणार नाही, विंचवाच्या भीतीने तो ते सांगून टाकील. ते सांगू नये यासाठी त्यानं ताबडतोब मरून जाणंच योग्य, असं मी ठरवलं. माझं सगळं खोटं बोलणं खरंच समजून तुम्ही त्याला मारूनही टाकलंत. अशा तऱ्हेनं तुम्हाला रहस्य कळायची शेवटची संधीही मी नाहीशी केली. आता काही केलंत तरी माझ्या तोंडून ते रहस्य बाहेर पडणार नाही. मी इतका भित्रा नाही, की मरणाच्या भीतीने शत्रुसमोर गौप्यस्फोट करीन! आपल्याच जातीच्या नाशाला मीं कसा कारणीभूत बनेन? माझ्याकडून रहस्य जाणून घेतल्यावरही तुम्ही मला जिवन्त ठेवणार नाही, हे ही मी खूप समजून आहे. माझा जीव जाणार असला तरी, ते रहस्य तुम्हाला सांगून तुमच्या जातीचं, आमच्या जातीवर वर्चस्व वाढायला माझ्यामुळे तरी तुम्हाला संधी मी मिळू देणार नाही." इतकं बोलून कुणाला काही कळण्यापूर्वीच एकदम उलुकागाने एक झेप घेऊन खालच्या दरीत उडी मारली.

माकडीण

जुन्या काळातील गोष्ट आहे. कनकसेन नावाचा राजा कांचीपुर राज्यावर शासन करीत असे. तो मोठं विलासमय जीवन जगत असे. दूरदूरच्या देशातून फुलझाडे व फलवृक्ष आणून त्याने राजवाड्यामागे एक सुंदर उद्यान तयार केले होते.

या अतिसुंदर उपवनात त्याने एक सुरेख सरोवर तयार केले होते. या सरोवराच्या भोवती मोठ-मोठे वृक्ष होते नि त्यांना निरनिराळ्या पुष्पलता प्रेमाने विळखा घालीत होत्या.

एक दिवशी कांचीपुरची महाराणी या सरोवरात स्नान करण्यासाठी निघाली. सरोवरात उतरण्यापूर्वी तिने आपले सर्व अलंकार काढून आपल्या सेविकेच्या हाती दिले. त्यात एक मूल्यवान नवलखा हार पण होता.

सेविकेने राणीच्या हातून दागिने घेतले नि सरोवारच्या किनाऱ्यावर एका ठिकाणी ठेवून जवळपासच्या वेलींवरील फुले तोडू लागली. इतक्यात तेथील एका माकडिणीने खाली उडी मारली आणि तो नवलखा हार घेऊन एका दमात ती झाडावर चढून गेली.

सेविकेने नवलखा हार घेऊन जाणाऱ्या माकडिणीला पाहिल अवश्य. पण बिचारी काही करू शकली नाही. तिच्याकडे पहात राहिली. एवढ्यात राणी स्नान करून सरोवराबाहेर आली, कपडे घातले. आपल्या दागिन्यात नवलखा हार नाही असं पाहून तिने सेविकेला विचारले.

"राणीजी, आपले सर्व दागिने मी इथेच ठेवलेले होते. तुमचा हार कुठे गेला, मला काहीच माहीत नाही." महाराणी रागावेल अशी भीती वाटून सेविकेने खोटंच सांगितलं.

२५ वर्षांपूर्वीच्या चांदोबातील गोष्ट

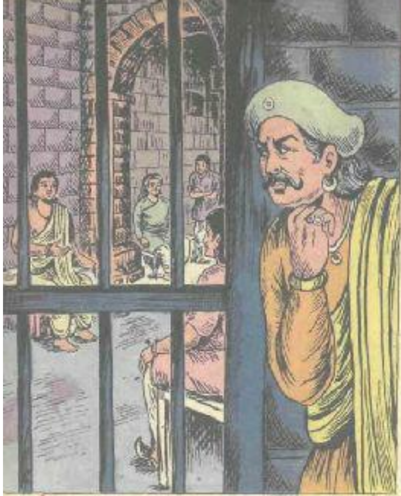

महाराणीने जाऊन महाराजांच्या कानांवर ही गोष्ट घातली. राजाने महामन्त्र्याला बोलवून आज्ञा दिली—आज सूर्यास्तापर्यंत चोराला पकडून घेऊन या. मंत्र्याने ताबडतोब दण्डनायकाला बोलवून सांगितलं—आज संध्याकाळपर्यंत हार चोरणाऱ्या चोराला पकडलं नाही तर त्याला नोकरीवरून काढून टाकलं जाईल. दण्डनायक शेकडो सैनिकांसह निघाला. कुणाला ही चोराचा पत्ता लागला नाही. पण त्यांना असं वाटत होतं की चोर गरीब असला पाहिजे नि फाटके-मळके कपडे घातलेल्या वेशात कुठे तरी सापडेल.

शहरात आणि आसपासच्या जंगलात कसून तपासणी करून सूर्यास्ताच्या सुमारास त्यांनीं फाटके कपडे घातलेल्या एका गरीबाला पकडून आणलं. चोराला पकडल्याची बातमी राजाला कळली तेव्हा राजा त्याला पाहण्यासाठी दरबारात आला.

त्या गरीब बिचाऱ्याला धमकी देत राजाने विचारले—"बोल, राणीचा नवलखा हार कुठे लपवून ठेवला आहेस?" बिचारा अगोदरच खूप घाबरला होता, शिवाय आपण चोर नसल्याचं सांगितलं तरी कोणी विश्वास ठेवणार नाही हे जाणून त्याने सांगून टाकलं—"मी तो हार कोषाध्यक्षाला दिला!" ताबडतोब खजिनदाराला पकडून आणलं गेलं. राजाने खजिनदाराला तोच प्रश्न विचारला—"बोल, हार कुठे लपवला आहेस?" खजिनदाराला माहीत होतं कि आता खरं सांगितलं तरी राजा त्याच्यावर विश्वास ठेवणार नाही. तो लगेच म्हणाला—"मी तर नवलखा हार राज-जोतिषाकडे दिला!"

आता दरबारी ज्योतिषाचे हात-पाय बांधून त्याला राजापुढे आणण्यात आलं. राजाने ज्योतिषाला ही पुन्हा तोच प्रश्न विचारला, कोषाध्यक्षाप्रमाणे ज्योतिषाने विचार केला नि सांगितलं—"मी तो हार मंत्र्याच्याच्या मोठ्या मुलाला दिला."

आता पर्यंत बराच उशीर झालेला होता. राजा म्हणाला–"आता पुढील चौकशी उद्या करू. आज दरबार बरखास्त. या सर्व चोरांना तळघरात बंद करून ठेवा." असं सांगून राजा सिंहासनावरून उठला नि आपल्या महालात गेला.

त्या रात्री मंत्र्याला झोप आली नाही. मंत्र्याला मोठं आश्चर्य वाटलं की नवलखा हार चोरला काय जातो नि शेवटी प्रकरण आपल्या मुळापर्यंत येऊन ठेपतं! अर्ध्या रात्री तो तळघराच्या दाराशी गेला नि लपून आतील कैद्यांची बोलणी ऐकू लागला.

आत कुणी तरी रडत होतं. रडणं थांबल्यावर त्या गरीबाचा आवाज ऐकू आला.

तो म्हणत होता–"खजिनदारजी, मला माफ करा. प्राणांवरील संकट टाळण्यासाठी मी खोटं बोललो. खरं म्हणजे त्या नवलखा हाराबद्दल मला काही ही माहीत नाही."

नंतर खजिनदार म्हणाला–"ज्योतिषि महाशय, आपण मला क्षमा करावी. मी पण आपले प्राण वाचविण्यासाठी माझ्यावर आलेला आरोप आपणावर ढकलला. मला वाटलं–आपण ज्योतिषि आहात. खरा चोर कोण ते आपण जाणू शकाल!"

आता ज्योतिषाने उत्तर दिलं–"माझं ज्योतिष......! असल्या चोऱ्यांचा तपास लावणं माझ्यासारख्याला काय जमणार? म्हणून मी आपल्या गळ्यातला फास मंत्र्याच्या मुळावर फेकला."

या सर्व गोष्टी ऐकून मंत्र्याला वस्तुस्थितीची जाणीव झाली. लगेच अर्ध्या रात्री मंत्री राजाकडे गेला आणि तळघरात ऐकलेल्या सर्व गोष्टी त्याने राजाला जशाच्या तशा सांगितल्या.

मंत्र्याचे बोलणे ऐकून राजाने एक दीर्घ सुस्कारा टाकला. राजा विचार करू लागला–तर मग आपल्या राणीचा मूल्यवान नवलखा हार खरंच कोणी बरं चोरला असावा?

सकाळ झाली. राजाने त्या सेविकेला बोलवून घेतले. रागाने डोळे लाल करीत राजाने तिला धमकी दिली–"खरं सांगशील की नाही? नाहीतर तुझी खांडोळी करून कावळे नि गिधाडं यांना खाऊ घालीन! समजलं?"

सेविका बिचारी भीतीने थरथरू लागली. प्राणांचा मोह कोणाला नसतो? हळू हळू खरी गोष्ट ती सांगू लागली–"महाराज, मी चोरी केली नाही. पण सरोवराच्या किनाऱ्यावरील पिंपळाच्या झाडावरील माकडिणीवर माझा संशय आहे!"

डोळे वटारून राजाने विचारले–"त्या माकडिणीवर तुझा का संशय? ती काय तुझ्याहून अधिक सुंदर आहे?"

"नाही महाराज, माझ्या संशयाचं कारण आहे. त्या माकडिणीने महाराणीच्या सारखी हळू हळू चालण्याची नक्कल करायचा प्रयत्न केला. महाराणीजी स्नान करीत होत्या, तेव्हा तिने स्नान करण्याचा ही अभिनय केला. महाराणीसारखं स्मित हास्य करायचा ही तिने प्रयत्न केला–हे सगळं मी आपल्या या डोळ्यांनी पाहिलं!" सेविकेने कथन केलं.

सेविकेच्या या गोष्टी ऐकून राजाच्या रागाचा पारा आणखीनच चढला. त्याला वाटलं या सेविकेला सुळावर चढवली पाहिजे. पण आपल्या नवलखा हाराची आठवण येताच राजा अमळ शांत झाला.

"तर मग हार त्या माकडिणीने चोरला असावा असंच तुला म्हणायचंय ना? पण तिने तो हार कुठे लपवून ठेवला असावा

हे आम्हाला कसं समजेल?" राजाने विचारले.

"महाराज, ते काही फार कठीण नाही!" गालांतल्या गालात हसत सेविका म्हणाली.

"फार कठीण नाही! ते कसं?" गुश्श्यातच राजाने प्रश्न केला.

सेविकेने नम्रपणे प्रश्न विचारला– "महाराज, आपण जेव्हा महालात असता तेव्हाच महाराणी नवलखा हार परिधान करतात ना?"

"बरं मग?" राजाने भुवया ताणीत विचारले.

"महाराज, आपण माझ्यावर रागावणं शक्य आहे! मी विस्ताराने काय सांगू? पण माकडिणीचे नवलखा हार कुठं लपवला आहे हे जाणण्यासाठी आपल्याला अगोदर एक माकड आणलं. पाहिजे!" सेविकेने आपला विचार सांगितला.

सेविकेच्या बोलण्यातील आशय लक्षात घेऊन राजा मनोमन हसला. राजाला समजलं की सेविका राणीची माकडिणीशी नि राजाची माकडाशी तुलना करीत आहे. वाटेल ते करून हार शोधून काढलाच पाहिजे असा विचार करून राजाने ताबडतोब एक माकड घेऊन येण्याची मंत्र्याला आज्ञा दिली.

माकड आणलं गेलं. त्याला राजाप्रमाणे सजवून राजा, मंत्री नि दरबारी लोक उद्यानाकडे निघाले.

पिंपळाच्या झाडावरील माकडिणीने हे सर्व पाहिले. झटकन उडी मारून ती पिंपळावर गेली, लपवलेला हार तिने बाहेर काढला. हार आपल्या गळयात घालून ती सजलेल्या माकडासमोर नाचत नाचत आली.

आता चोर सापडला! शिपायांनी माकडिणीला पकडून नवलखा हार काढून घेतला. बिचारी माकडीण आरडा-ओरडा करीत पिंपळावर चढून बसली.

राणीला आपला नवलखा हार मिळाला. सर्व निर्दोष गुन्हेगारांना सोडून दिलं गेलं. सेविकेच्या बुद्धीची प्रशंसा करीत राजाने तिला एक छान बक्षिस दिले.

योग्य वर

विजयपुरी राज्याच्या दरबारात रामशर्मा नावाचा एक महान ज्योतिषी रहात असे. एक दिवस सूर्योदयाचे वेळी नदीत स्नान करून परत येत असताना, वाटेत रस्त्याच्या कडेच्या एका झाडाच्या फान्दीला फास लावून, मरण्याच्या तयारीत असलेला एक तरूण त्याला दिसला.

त्या तरुणाला दटावून रामशर्मा त्याची चौकशी करू लागला–"तुझं नाव काय? कुठे रहातोस तू?"

"माझं नाव जयसिंह. मी विजयपुरीचा रहाणारा." तो तरूण उत्तरला.

"अरे, मग जिवाला इतका का कंटाळलास एवढ्यात?" रामशर्माने विचारले.

"जिच्यावर मनापासून प्रेम केलं, तिच्याशी जर माझं लग्न होऊ शकणार नसेल, तर जगायचं कशाला मी?" दुःखाने जयसिंह बोलला.

"आपला हात दाखव बरं मला!" असे म्हणून रामशर्माने त्या तरुणाचा हाथ जरा वेळ पाहून घेतला–"अरे, विवाहाचा तर महान योग दिसतोय तुझ्या हातावर!" रामशर्माने त्याचे भविष्य वर्तवले.

"असं? पण तुमच्या म्हणण्यावर मी कसा विश्वास ठेवू?" त्याच्याकडे पहात जयसिंहने विचारले.

"माझं नाव रामशर्मा, विजयपुरीचा दरबारी ज्योतिषी आहे मी!" मोठ्या अभिमानाने रामशर्माने माहिती दिली.

"पण तुमच्या ज्योतिषावर मी कसा विश्वास ठेवणार? मी एक अब्राह्मण आहे; अन् ती मुलगी आहे ब्राह्मण. तिचे आई-वडील कसे आपली मुलगी देतील मला?" जयसिंहने विचारले.

"कपाळावर लिहिलेलं असेल, तर जात, कूळ काहीही हे लग्न थांबवू शकणार नाहीत.

सुदाम पवार

वराचे गुण अन् स्वभाव हेच मुख्य. मुलीचा बाप या विवाहाला नक्की संमति देईल." रामशर्मा अशा स्वरात बोलला, की जसं काही तो जयसिहला अभयदानच देत आहे.

"पण आणखी एक अडचण आहे. मुलीचं कुटुंब श्रीमंत आहे, अन् मी आहे एकदम कंगाल! श्रीमन्त बाप आपल्या मुलीचा हात भिकाऱ्याच्या हाती कसा देईल?" जयसिहने आणखी अडचण मांडली.

तरीही हसत रामशर्मा म्हणाला–"तू म्हणतोयस की मुलीचा बाप धनवान आहे. मग तो तुलाही थोडं धन देऊन श्रीमन्त बनवू शकेल की नाही?"

"तुमचं म्हणणं बरोबर आहे. पण तो दरबारात उच्च पदावर आहे. मी शिकला-सवरलेला आहे, पण बेकार आहे न! एका बेकार तरुणाला जावई करून घ्यायला त्याला कमीपणा वाटेल की नाही?" जयसिहने विचारले.

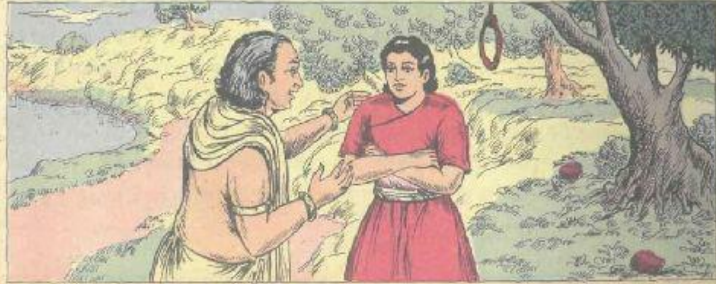
"ही काय अडचण झाली? तुझा होणारा सासराच आपल्या कीर्तीच्या बळावर तुला राजदरबारात नोकरी लावून देऊ शकेल." तीही अडचण दूर करीत रामशर्मा बोलला.

"तुमचं बोलणं ऐकून माझ्या मनात आता आशा जागू लागलीय. मला वाटतंय की माझं लग्न त्या मुलीशी होऊ शकेल." असे म्हणून जयसिहने रामशर्मांला साष्टांग नमस्कार केला.

"वा वा! हे छान झालं! आता सांग बरं, कोणत्या मुलीवर प्रेम आहे तुझं?" रामशर्माने खुषीने हसत विचारले.

"तुमच्या दोन नंबरच्या मुलीवर, कावेरीवर प्रेम आहे माझं!" रामशर्माने आता सांगुन टाकले.

"वा रे वा! भले शाबास! आपल्या बोलण्याने तू मलाच अडकवलंस तर!" रामशर्मा हसून बोलला. तो जयसिहच्या वाक्‌चातुर्य आणि बुद्धिकौशल्यावर इतका मोहित झाला, कि कावेरीसाठी त्याला तो 'योग्य वर' वाटला. शुभ मुहूर्त पाहून रामशर्माने त्या दोघांचा थाटाने विवाह लावून दिला.

नायगारा लुप्त होत आहे!

प्रवाश्यांना आनन्दविभोर करणारा सुप्रसिद्ध 'नायगारा धबधबा' हळू हळू एका सर्वसामान्य प्रवाहाचे रूप धारण करील, असा अन्दाज भूगर्भशास्त्रज्ञ व्यक्त करीत आहेत. प्रचंड वेगाने खाली कोसळणारे पाणी, त्याखालच्या चुन्याच्या दगडांचा थर झिजवून टाकत आहे. त्यामुळे १०,००० वर्षांपूर्वी तयार झालेला हा धबधबा येत्या २०,००० वर्षात एक सामान्य नदी बनून वाहत राहील.

पेंग्विन पक्षी

अंटार्क्टिकाचे नाव घेताच जवळ-जवळ पावले टाकत इतस्तत: भ्रमण करणाऱ्या पेंग्विन पक्ष्यांची आठवण येते. दक्षिण ध्रुवाकडे बेसुमार संख्येने दिसणारे हे पक्षी उत्तर ध्रुवाकडे औषधाला-सुद्धा सापडत नाहीत! या पेंग्विन पक्ष्यांच्या एकूण सतरा जाती आढळतात.

पितो, खात नाही!

कोळी आपले भक्ष मिळवून खातो? मुळीच नाही, तो फक्त भक्ष पितो! कारण नळीसारखे असणारे त्याचे तोंड फक्त पदार्थ पिऊ शकते. त्याच्या तोंडातून गळणारा एक प्रकारचा द्रव पदार्थ किडे वगैरेंना विरघळवून टाकतो, नंतर कोळी तो द्रव पितो. टेरन्टुला कोळी उंदीर व लहान पक्षी यांना एकाच दिवसात विरघळवून शोषून घेऊ शकतो.

